

Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen

Centrum voor Volwassenenonderwijs

Huart Hamoiriaan 136 - 1030 BRUSSEL

**Hoe een gezin in een meervoudige probleemsituatie begeleiden
ter voorkoming van jeugddelinquentie?**

Eindwerk ingediend tot het behalen van een Graduaat in de
Gezinswetenschappen

Nadia Spitaels

Eindwerkbegeleider: Claire Wiewauters
Schooljaar 2006-2007

Samenvatting

Voor het schrijven van dit eindwerk heb ik mij gedurende enkele maanden verdiept in een casus van een meervoudig probleemgezin. De oudste zoon, Ben, ontspoort in ernstige vormen van jeugdcriminaliteit en veelvuldig druggebruik. De jongste zoon, Jan, dreigt ook in de problemen te geraken. Ik kreeg voor dit werk de medewerking van het Welzijnsteam van de plaatselijke politie (Politie Zone Grens).

Wanneer ik kennis maak met het dossier van Ben en zijn ouders, hebben deze al een hele weg afgelegd in de hulpverlening. Dit heeft niet kunnen beletten dat het van kwaad naar erger ging.

In mijn eindwerk schets ik de weg die Ben en zijn gezin hebben afgelegd in 'hulpverleningsland', zowel binnen de ambulante als residentiële hulpverlening. Ik schets de ontwikkeling van het probleemgedrag van Ben en maak een analyse van het gezin en zijn context.

Ik kijk naar de probleemsituatie vanuit verschillende perspectieven. De socio-economische situatie van het gezin en de daarmee gepaard gaande draagkracht brengt heel wat relevante factoren aan het licht.

Vanuit het perspectief van communicatie en interacties richten we onze blik op andere factoren. De communicatie in het gezin lijkt ernstig verstoord te zijn en de interacties binnen het gezin lijden onder de autoritaire houding van vader.

Belangrijk zijn zeker ook de persoonlijke kenmerken van Ben. Ik richt hier mijn aandacht op de intellectuele ontwikkeling en de schoolse prestaties van deze adolescent. Ook het ontwikkelingsperspectief is hier belangrijk. Ben is een jongen die reeds op jonge leeftijd agressief en onaangepast gedrag vertoonde.

Een theoretische definiëring van multi-probleem gezinnen, definities van jongerendelinquentie, modellen van opvoeding, ontwikkelingspsychologisch perspectief, sociologisch perspectief, het contextuele en intergenerationele gedachtegoed, geven stuk voor stuk puzzelstukken om zicht te krijgen op mogelijke beïnvloedende factoren in deze totaal uit de hand gelopen opvoedingssituatie.

In eerste instantie geloof ik zeer sterk dat de juiste hulpverlening op het juiste tijdstip veel leed kan voorkomen. Dit geldt niet alleen voor gezinnen in meervoudige probleemsituaties, maar voor álle gezinnen. Ik denk dus ook dat delinquent gedrag bij jongeren in veel gevallen kan worden voorkomen of kan worden ingedijkt.

De hulpverleningsinstanties leveren goed werk, laat dit duidelijk zijn. Wat maakt dan dat het in dit gezin fout is gelopen?

Ik breng knelpunten van de hulpverlening in kaart en stel daar tegenover enkele oplossingsstrategieën én een oplossing vanuit de Integrale Jeugdhulp, waaronder 'Crisisjeugdhulp'.

Tijdens het uitschrijven van dit werk blijf ik mij ervan bewust dat ik, mee door het beroepsgeheim waaraan de hulpverlening gebonden is, niet geheel op de hoogte ben van misschien toch wel relevante achtergrondinformatie. Dit noopt mij tot voorzichtige hypothetische formuleringen.

Alle goede oplossingen ten spijt, neemt het verloop van de beschreven gevalstudie een dramatische wending.

INHOUDSTAFEL

Samenvatting	2
Voorwoord	5
Hoofdstuk 1 – Inleiding	6
Hoofdstuk 2 – Probleemstelling vanuit een casus	9
1. Inleidende beschrijving van de casus	9
2. Uitgebreide casusbeschrijving: Problematische opvoedingssituatie, jeugdcriminaliteit	9
Hoofdstuk 3 – probleemformulering en doelformulering	12
1. Herformulering van de problematiek	12
2. De betrokkenen	12
2.1. Gezinsamenstelling	12
2.1.1. Vader	12
2.1.2. Moeder	12
2.1.3. Ben	12
2.1.4. Jan	13
3. Veranderingsdoel	13
4. Hulpverleningsinstanties	14
5. Toelichting van enkele hulpverleningsinstanties	14
5.1. Digezon te Zoersel	14
5.2. De Overstap te Antwerpen	14
5.3. Jeugdcentrum 'de Grubbe' te Everberg	15
5.4. Gemeenschapsinstelling Bijzondere Jeugdbijstand De Kempen – 'de Hutten' te Mol	16
5.5. Dagcentrum de Sleutel	16
Hoofdstuk 4 – Theoretische analyse	17
1. Omschrijving	17
1.1. Het multi-problem gezin afgebakend	17
1.2. Jeugdcriminologie	18
1.3. Omschrijving van delinquent gedrag – 'jongerendelinquentie'	19
1.4. Aandacht voor jongeren 'jonger dan 12 jaar'	21
1.5. Opvoeding	22
1.5.1. Ouders	22
1.5.2. School	22
2. Theoretische invalshoeken	23
2.1. Contextueel en intergenerationeel of, anders gezegd, de 'factoren in de familie'	23
2.2. Ontwikkelingspsychologie of, anders gezegd, de 'individuele kindfactoren'	26
2.3. Sociologische theorie of, anders gezegd, 'omgevingsfactoren'	29
2.3.1. Sociale en economische stressoren	30
2.3.2. Sociaal kapitaal versus crimineel kapitaal	32
2.3.3. Schoolervaringen	32
3. Analyse van de beschreven casus	33
3.1. De sociale context van het gezin	33
3.1.1. Socio-economische situatie van het gezin	33
3.1.2. Relatie tussen de ouders	34
3.1.3. Huisvesting	34
3.1.4. De school	34
3.1.5. Steun of stress door sociale omgeving	34
3.1.6. Interactie tussen de gezinsleden	35
3.1.7. Beperkingen of stoornissen die van invloed kunnen zijn op de opvoeding	35

3.2. Bevorderende omgevingsfactoren	35
3.3. Belemmerende omgevings- en risicofactoren	35
3.4. Signalen	36
4. Hulpverleningsstrategie aan gezinnen met een hulpverleningsgeschiedenis	36
4.1. Mogelijke oplossingen voor Ben en zijn familie	36
4.2. Een greep uit de hulpverlening	37
5. Preventie	38
Hoofdstuk 5 – Een stand van zaken	40
1. Hoe is de situatie ondertussen? Evaluatieverslag van januari 2007	40
Evaluatieverslag van april 2007	40
2. Wat ging er mogelijk fout tijdens de hulpverlening?	40
3. Een antwoord vanuit de Jeugdhulpverlening: <i>'Alles op één lijn'</i>	40
4. Besluit	41
Hoofdstuk 6 – Evaluatie van het eindwerk	43
Bibliografie	

Voorwoord

Jeugddelinquentie, jeugdcriminaliteit, kinderdelinquentie,... dit zijn termen die we de laatste jaren meer frequent tegenkomen in de berichtgevingen.

Als alleenstaande ouder met drie opgroeiende tieners ervaar ik dagdagelijks dat opvoeding geen lichtzinnige bezigheid is.

Wat maakt dat jongeren tijdens het opgroeien van het rechte pad afdwalen? Waarom precies déze jongeren wel en andere jongeren dan weer niet?

De eigenlijke aanleiding voor dit onderwerp zijn mijn ervaringen met mijn vroegere burens geweest. Het betrof een nieuw samengesteld gezin met vijf kinderen tussen achttien en vijf jaar. Mijn kinderen hadden een vaag contact met één van de dochtertjes.

Als een donderslag bij heldere hemel kwam op een zekere dag (ondertussen drie jaar geleden) het hele trieste gezinsverhaal van incest, drankmisbruik en mishandeling naar buiten. De gevolgen voor deze kinderen waren dan ook aanzienlijk. De jongste kinderen hingen heel wat uren rond op straat en één van de meisjes werd wel eens betrappt op kleine feiten. Niemand stelde zich hier vragen bij.

Mijn grootste wens is dit soort wantoestanden totaal de wereld uit te helpen. Maar laat ik hierbij wel realistisch blijven. Helaas...

De kennis over deze problematiek en de wetenschap dat gezinnen kunnen worden ondersteund bij het uitoefenen van de opvoedingstaak zal er zeker toe bijdragen dat andere jongeren dit soort wantoestanden wel bespaard kunnen worden.

Ik wil de welzijnswerkster van de Politie Zone Grens bedanken voor haar medewerking en het ter beschikking stellen van de gegevens over het beschreven gezin. Ik dank haar voor het gestelde vertrouwen en de tijd die ze voor mij heeft vrijgemaakt.

Ik wil ook graag mijn eindwerkbegeleidster, Claire Wiewauters, bedanken voor de constructieve feedback die ik van haar kreeg tijdens het uitwerken van deze toch wel moeilijke opdracht.

Niet te vergeten, dank ik mijn levensgezellin en mijn kinderen voor het geduld dat zij opbrachten tijdens mijn opzoek- en schrijfwerk.

Hoofdstuk 1 – Inleiding

Oorspronkelijk was het thema van dit eindwerk 'Het begeleiden van multi-problem gezinnen ter voorkoming van kindermishandeling'.

Tijdens het doornemen van literatuur ben ik tot het inzicht gekomen dat o.a. kindermishandeling (en verwaarlozing, een passieve vorm van mishandeling) vaak leiden tot delinquent gedrag bij jongeren.

Criminaliteit en delinquent gedrag bij jongeren wijzen vaak op een onderliggende problematiek zoals verwaarlozing, armoede, trauma, mishandeling of andere mistoestanden binnen het gezin.

Jongeren zenden als het ware signalen uit naar de buitenwereld. Deze signalen zijn meer dan eens een schreeuw om hulp. Jongeren die problemen, maken hebben meestal ook veel problemen.

Sereny (1998:330) is van mening dat de verantwoordelijkheid van het delinquent gedrag van kinderen / jongeren, naast andere factoren, ook bij de ouders en/of de opvoeders ligt. Wat ook weer niet wil zeggen dat deze jongeren zomaar worden vrijgepleit van alle schuld. *'Ze weten altijd dat ze kwaad hebben gedaan, al weten ze niet precies hoeveel kwaad ze hebben aangericht'*, schrijft Gitta Sereny (1998) in haar boek over Mary Bell, het Engelse 10 jarige meisje dat in de jaren zestig twee jongetjes van drie en vier jaar vermoordde.

Achter wangedrag en jongerencriminaliteit gaan vaak vele tekortkomingen schuil, vooral in het gezin, maar ook in de gemeenschap, die mogelijk door het stellen van het negatieve gedrag aan het licht kunnen komen.

- Gezinsleden die een front vormen tegen de buitenwereld om elkaar 'zogenaamd' te beschermen, zien daarvan de gevolgen niet in.
- Mensen sluiten hun ogen voor ernstige problemen bij de burens.
- Potentiële gevaren van conflicten tussen ouders en kind worden vaak onderschat.
- Leerkrachten zijn onvoldoende geschoold en vaak overbelast om ernstige stoornissen en mogelijke mistoestanden in het gezin van leerlingen op te merken.
- Het gebeurt dat hulpverleners hun relatie met ouders beschermen ten koste van de kinderen.
- ...

Het spreekt voor zich dat we ons niet enkel mogen focussen op de ouder - kindrelatie.

Na hierboven een reeks zwakke punten in onze samenleving te hebben opgesomd, maak ik mij volgende bedenkingen:

Op zeer jeugdige leeftijd al kunnen er signalen zijn die wijzen op de ontwikkeling van later ernstig delinquent gedrag. Deze signalen worden vaak onderschat.

Je moet vooral uitkijken voor het niet gaan dramatiseren van experimenterende normovertreding, wat vaak voorkomt en hoort bij het opgroeien (normale leeftijdsgebonden jeugddelinquentie).

In eerste instantie is het moeilijk om de groep delinquente jongeren te onderscheiden van de grotere groep jongeren die wel eens een misdrijf hebben gepleegd, maar bij wie het probleemgedrag niet leidt tot blijvend normovertredend gedrag.

Dit maakt dat het moeilijk is de signalen te herkennen die jongeren uitzenden door het stellen van probleemgedrag, zodat betrokken partijen tijdig en op gepaste manier kunnen ingrijpen.

Moeilijk gedrag en gedragsstoornissen vaak door elkaar gehaald!
(Dierenmishandeling zou een eerste teken kunnen zijn van ernstige gedragsstoornis)

Echte gedragsstoornissen manifesteren zich op twee manieren:

- 1- Door **internaliseren**: gericht tegen zichzelf (bijv. depressie)
- 2- Door **externaliseren**: gericht tegen de samenleving (de overlast is hier het grootst).

a) Kenmerken van **oppositieel opstandig gedrag**:

verzetten **tegen leiding van ouders**: gebod noch verbod accepteren, woedend reageren bij corrigeren. Kan optreden vanaf de leeftijd van 4 jaar en doet zich voornamelijk thuis voor. De school is een goed gestructureerd systeem, met vaste regels.

b) Kenmerken van **antisociale gedragsstoornissen**:

Jongeren verzetten zich tegen gezag maar willen ook schade toebrengen, onder de vorm van fysieke, verbale of relationele agressie (uitsluiten, negeren, aanzetten tot pesten, bendes).

Normen en regels worden overtreden: liegen, stelen, spijbelen komen voor. Ernstige problemen op school.

Adriaenssens stelt dat antisociale gedragsstoornissen pas voorkomen **na 8 jaar**, omdat daarvoor het gedrag van het kind nog een hele evolutie doormaakt. Het kan de ouders echt op de proef stellen maar met gepaste regels kan dat gedrag bijgestuurd worden.

Geëxternaliseerde gedragsstoornissen komen driemaal meer voor bij jongens dan bij meisjes. Die internaliseren meer hoewel antisociaal en oppositieel gedrag meer en meer voorkomt bij meisjes.

Bij antisociaal gedrag zijn genetische factoren prioritair. Als bepaalde hersencentra waar emoties en impulsen als aandacht gecontroleerd worden minder goed ontwikkeld zijn, uit zich dat in moeilijker gedrag en een hoge graad van impulsiviteit. Dus, kinderen bijsturen, uitsluitend met gezinstherapie, blijkt een illusie te zijn.

In het verleden werd gesteld dat antisociaal gedrag een louter pedagogisch probleem was dat met de juiste opvoedingstechnieken kon worden verholpen. Dit veroorzaakte bij ouders veel schuldgevoelens.

Vele kinderen met antisociaal gedrag hebben ook nog andere problemen zoals ADHD, zwakke verbale intelligentie, leesproblemen, angst en depressie. 30% van de adolescenten met antisociale gedragsstoornissen heeft die nog steeds op volwassen leeftijd. Zij kunnen hun problemen hanteren in werk- en vriendenkring, maar **niet** in een partnerrelatie en/of opvoedingsrelatie (gevolg kan zijn: partnergeweld en kindermishandeling).

Belang van omgevingsfactoren:

1- Men denkt dadelijk aan **chtscheiding**, maar daar bestaat volgens Adriaenssens **geen specifiek verband**.

Wél ziet hij soms tijdelijke moeilijkheden, o.a. agressiviteit, waarvan de echtscheiding oorzaak zou kunnen zijn.

Als ouders geen duidelijke normen en afspraken consequent aanhouden, is de kans reëel dat antisociaal gedrag zich zal aftekenen. Een miskende factor is uitputting van de ouder, fysiek en emotioneel.

2- **Socio-economische** en **maatschappelijke** factoren hebben ook een **invloed**, zoals armoede, werkloosheid en krappe behuizing.

3- De **genetische aanleg** is duidelijk de **belangrijkste factor**. Medicatie heeft hier een duidelijke plaats gekregen (zoals bij ADHD en depressie). Ook medicijnen die inwerken op de hersengebieden die instaan voor de impulsregulatie zijn nuttig. Zo komt er ruimte voor therapieën en gesprekken al blijft therapie altijd een lange en intensieve weg, waarbij medicatie dan een ondersteuning kan zijn.

Psychotherapie voor jongere en ouders, liefst in groep, blijft noodzakelijk als "levensfasebegeleiding".

In de praktijk is dit soort therapiepakketten in groepsverband moeilijk te vinden, merkt Adriaenssens op.

Hoofdstuk 2 – Probleemstelling vanuit een casus

In overleg met An Saen, medewerkster van het Welzijnsteam van de Politie Zone Grens (verder in de tekst PZ Grens genoemd), ga ik onderstaande casus over een meervoudig probleemgezin met ernstige jeugdproblematiek, die mij mondeling werd toegelicht, verder bestuderen.

Er werd mij ook schriftelijk een gedetailleerd verslag overgemaakt. De namen van de betrokken personen zijn fictief. Precieze data en andere informatie die het mogelijk zouden kunnen maken de identiteit van deze mensen te achterhalen, worden eveneens niet vrijgegeven.

1. Inleidende beschrijving van de casus

Vader neemt contact op met de politie:

Vader communiceert moeilijk met zijn zoon en verwacht van de politie repressieve hulp. Zoon Ben rookt joints, is verslaafd aan drugs en steelt daarom geld en spullen van de ouders.

Vader verliest controle over zijn zoon.

Na een lange opeenvolging van problemen (drugs, diefstal en verkrachting,...) en een aantal contacten met de politie volgt een aantal keren opvang in diverse inrichtingen.

De jongere broer van Ben, Jan, wordt erg beïnvloed en gaat dezelfde weg op.

Ben wordt beschreven als een jongen die geen schuldbesef heeft.

2. Uitgebreide casusbeschrijving: Problematische opvoedingssituatie Jeugdcriminaliteit

Ben (16 jaar) en zijn drie jaar jongere broer Jan, groeien bij hun (beide) ouders op in een landelijke gemeente ten noorden van Antwerpen.

Drie jaar geleden, Ben is dan 13 jaar, werd door de vader, ten einde raad, de hulp ingeroepen van de Jeugddienst van PZ Grens.

Ben rookte toen, op 12 jarige leeftijd, al een jaar lang joints en had steeds meer geld nodig om zijn verslaving te onderhouden. De ouders weigerden hem meer geld te geven. Ben steelt het geld dan maar gewoon van zijn ouders. Hij steelt ook andere spullen van zijn ouders.

Ben was onhandelbaar thuis en deed gewoon zijn eigen zin. De ouders konden hem niet meer aan.

Er wordt een proces-verbaal opgemaakt aangaande deze POS (problematische opvoedingssituatie).

Een week later kwamen de ouders aangifte doen van het druggebruik van hun zoon. De situatie was totaal onhoudbaar geworden. Ben gaf toe dat hij joints rookte maar zag hier absoluut geen probleem in. Ben, die verslaafd was, werd doorverwezen naar Digezon (een hulpverleningsinstantie voor druggebruik).

Het ging een maand goed, maar dan kwam de vader terug bij de Jeugddienst van PZ Grens omdat de toestand terug was verergerd.

De vader legde opnieuw klacht neer tegen zijn zoon.

Het Jeugdparket werd op de hoogte gebracht en Ben werd voorgeleid voor de Jeugdrechter. Deze besliste om Ben twee weken te plaatsen in de instelling De Overstap te Antwerpen voor een residentiële time-outfase.

Tijdens deze twee weken hadden de ouders de gelegenheid om even tot rust te komen.

Na deze twee weken volgden er zes weken ambulante hulpverlening aan huis.

Het gezin werd geconfronteerd met een bijkomend probleem: de drugsdealer van Ben bleek vlak bij hem in de straat te wonen. Ben werd door deze man onder druk gezet en bedreigd om de drugs bij hem te blijven afnemen.

Er werden met Ben duidelijke afspraken gemaakt:

Bijvoorbeeld over het uur waarop hij 's avonds thuis moest zijn en dat hij altijd per gsm bereikbaar moest zijn voor zijn ouders.

Een maand ging dit goed. Daarna ging het opnieuw bergaf. Ben gehoorzaamde niet meer en kwam de afspraken met zijn ouders niet meer na.

Hij bleef zonder toestemming weg van huis. Hij gebruikte ook opnieuw drugs en kwam terug in contact met de politie.

De ambulante thuisbegeleiding stelde hierop voor om Ben terug voor te leiden voor de Jeugdrechter zodat hij terug kon worden opgenomen.

Ben kreeg 'de kans' om zich vrijwillig aan te bieden bij de Overstap te Antwerpen, anders zou er via de Jeugdrechter een gedwongen opname volgen.

Ben bood zich vrijwillig aan. In de instelling bleek dat hij terug zwaar verslaafd was aan cannabis en speed.

Gedurende een periode van acht maanden hoorde het Welzijnsteam van PZ Grens niets van Ben tot de vader opnieuw contact opnam wegens de problematische opvoedingssituatie (POS) en het druggebruik.

Ben werd terug voorgeleid voor de Jeugdrechter en mocht slechts naar huis onder zeer strikte voorwaarden. Er werd opnieuw met thuisbegeleiding gestart. Ben werd tot het einde van het schooljaar geschorst (dat was nog drie weken). Hij moest zich aanmelden bij De Sleutel voor drugshulpverlening, maar heeft dit niet gedaan.

Ben ging en kwam thuis wanneer hij wilde. De situatie liep totaal uit de hand en de vader zag de situatie niet meer zitten.

Ben verkrachtte een meisje van vijf en werd hiervoor opgepakt. Hij bekende alles. Hij werd voorgeleid voor de Jeugdrechter en naar het gesloten Jeugdcentrum van Everberg gestuurd.

Ben gaf totaal geen blijk van schuldbesef over de feiten; het liet hem koud.

Na een verblijf van 5 dagen in Everberg moest Ben terug voor de Jeugdrechter verschijnen. De Jeugdrechter oordeelde dat Ben een maand in Everberg moest blijven. Hierna werd Ben voor drie maanden naar de gesloten instelling van Mol gestuurd.

Na deze drie maanden kwam Ben terug thuis.

Het ging enkele maanden goed maar dan ontspoorde de situatie weer:

Ben hield zich niet aan de regels, spijbelde, kwam dronken thuis, bleef 's nachts weg en liep uiteindelijk van huis weg.

De ouders riepen opnieuw de hulp in van de Jeugddienst PZ Grens.

Opnieuw werd er contact opgenomen met de Jeugdrechter, Ben werd gearresteerd en voorgeleid.

Ben gaf toe dat hij weer drugs gebruikte.

Hij moest terug naar de Overstap, maar liep daar weg na aflevering door de politie.

Hij is terug naar huis gegaan, heeft zijn vader geslagen en de portefeuille van zijn moeder gestolen.

Ben speelde drie dagen een kat en muis spelletje met de politie en werd uiteindelijk geklist en terug gearresteerd.

Hij werd voorgeleid maar door plaatsgebrek in de instellingen mocht hij terug naar huis, waar hij twee weken bleef onder huisarrest. Hij mocht enkel het huis verlaten om naar school te gaan.

Tijdens zijn huisarrest hield Ben zich rustig. Hierna deed hij terug gewoon waar hij zin in had.

Jan, de broer van Ben, begon ook te spijbelen. Hij werd negatief beïnvloed door zijn oudere broer.

Ben spijbelde en liep terug weg van huis.

De ouders begonnen echtelijke problemen te krijgen door de situatie met hun zonen. De toestand werd onhoudbaar en de ouders wilden opnieuw maatregelen. De broers pleegden enkele diefstallen en werden gearresteerd en voorgeleid. Ben moest terug naar Everberg en zijn broer mocht naar huis onder strenge voorwaarden.

Enkele maanden later gebruikte Ben nog steeds veel drugs en liep geregeld van huis weg. Ook zijn broer Jan gebruikte elke dag drugs, spijbelde en was betrokken bij vechtpartijen.

De vader kon heel moeilijk communiceren met zijn zoons en pleitte voor een repressieve aanpak.

De moeder leek het steeds voor haar zoons op te nemen, waardoor er zware spanningen waren binnen het gezin.

Binnen het gezin was de communicatie duidelijk verstoord.

Het lijkt erop dat zowel hulpverlening, plaatsing als tussenkomst van politie tot weinig resultaat hebben geleid.

Ben geeft de indruk geen schuldbesef te hebben en een houding aan te nemen van 'je m'en foutisme'; hij trok zich van niets of iemand iets aan. Niemand leek vat op hem te krijgen en buiten enkele reparatiepleisters was er geen vooruitgang op lange termijn. Telkens wanneer het weer even 'goed' ging na een zwaar incident of plaatsing verviel hij weer in zijn oude gedragspatroon.

De door de welzijnsbeambte beschreven situatie is al meer dan drie jaar aan de gang.

De namen zijn fictief en exacte data mogen niet worden weergegeven ter bescherming van de privacy.

Hoofdstuk 3 – Probleemformulering en doelformulering

1. Herformulering van de problematiek

Drugsproblematiek (gevolgd door?):

Diefstal
Spijbelen waardoor geschorst op school
Onhandelbaar gedrag
Verkrachting

Geen schuldbesef

Stress in het gezin

Relatie tussen de ouders komt onder druk te staan (oorzaak / gevolg?)

Slechte invloed van Ben op Jan (jongere broer)

Gebrek aan communicatieve vaardigheden van de vader

Ontstaan voorgeschiedenis van de problematiek

Tijdens het eerste gesprek met de Jeugddienst van PZ Grens werd opgemerkt dat dit gezin faalt als systeem; er is een totaal gebrek aan structuur; de kwaliteit van de opvoeding is ondermaats.

2. De betrokkenen

2.1. Gezinsamenstelling

2.1.1. Vader:

Geboortejaar: 1963
Beroep: arbeider
Sociaal milieu: komt uit een arbeidersgezin met twee kinderen
Grijpt bij voorkeur naar repressieve middelen om zijn zoon onder controle te houden.
Hij heeft weinig communicatieve vaardigheden.
Toekomstverwachtingen: wegens eigen onmacht hoopt hij op hulp van buitenaf.

2.1.2. Moeder:

Geboortejaar: 1966
Beroep: huisvrouw
Sociaal milieu: komt uit een arbeidersgezin met drie kinderen
Trekt partij voor haar zoon.
Relatie tussen de ouders: tussen de ouders zijn veel spanningen.

2.1.3. Ben:

Geboortejaar: 1989
Studierichting: Buitengewoon Secundair Onderwijs (4° jaar)
Intelligentie: onder het gemiddelde

2.1.4. Jan (de jongere broer):

Geboortjaar: 1992

Studierichting: Beroepsonderwijs (3° jaar)

Intelligentie: gemiddelde intelligentie

Jan wordt beïnvloed door zijn oudere broer en gaat dezelfde weg op.

Verdere relevante informatie over het gezin en zijn sociale context zoals hieronder opgesomd worden bevraagd en verder uitgewerkt in hoofdstuk 4 – punt 3: 'analyse van de beschreven casus'.

- Andere leden die deel uitmaken van het gezin?
- Socio-economische situatie van het gezin?
- Hoe is de relatie tussen de ouders?
- Huisvesting?
- Woonomgeving?
- Steun of stress door de sociale omgeving?
- Taakverdeling – taakbelasting van de ouders?
- Hoe verloopt de interactie tussen ouders en kinderen?
- Ideeën van de ouders over opvoeden?
- Komen deze ideeën voort uit het eigen opvoedingsverleden?
- Welke eventuele mogelijkheden of beperkingen in verband met een handicap of stoornis kan men onderkennen? Bij de kinderen? Bij de ouders?
- Welke factoren zijn belangrijk in de opvoedingsproblematiek van dit gezin? (analyse)
- Welke kindfactoren spelen een rol in de problematiek van dit gezin?
- Werden er leermoeilijkheden vastgesteld?
- Welke andere problemen doen er zich nog voor binnen dit gezin?
- Zijn de kinderen veel alleen?

3. Veranderingsdoel

Er wordt gesteld dat de drempel naar de hulpverlening te hoog is, hierdoor is het voorkomen van jeugddelinquentie quasi onmogelijk.

De jongere beschreven in deze casus werd veel te vroeg terug naar huis gestuurd waardoor de behandeling te kort was.

Hoewel het zo goed als onmogelijk lijkt om nog iets te veranderen in dit gezin, is het van cruciaal belang om te voorkomen dat Jan dezelfde weg opgaat als zijn broer Ben.

Hoe zou het gedrag van Ben kunnen worden bijgestuurd en hoe zou de invloed van Ben op zijn jongere broer Jan kunnen worden beperkt?

Wat zijn de mogelijkheden en beperkingen van de hulpverlening bij aanhoudend delinquent gedrag op jonge leeftijd?

Zou er in het gezinssysteem kunnen worden ingegrepen, zodat het samenleven zou kunnen worden hersteld?

Nagaan op welke manieren de communicatieve vaardigheden binnen het gezin kunnen worden aangeleerd en/of verbeterd.

4. Hulpverleningsinstanties

PZ Grens – Jeugddienst / Welzijnsteam
Digezon (hulpverleningsinstantie voor druggebruik te St Antonius Zoersel)
De Overstap te Antwerpen
Ambulante thuisbegeleiding
Voorleiden voor de Jeugdrechter
De Sleutel (drugshulpverlening)
Jeugdgevangenis te Everberg
Gesloten instelling te Mol

5. Toelichting van enkele hulpverleningsinstanties

5.1. Digezon te Zoersel

Digezon is een centrum geestelijke gezondheidszorg (CGG). Het wil hulp bieden aan individuen, echtparen, gezinnen, ouders en andere opvoeders in verband met psychosociale problemen zoals relatiemoeilijkheden, depressie en angst, gedrags- en opvoedingsproblemen en andere. Ook is er een consultfunctie voor andere hulpverleners uit de streek. Hiervoor zijn er twee teams werkzaam: een kinder- en jeugdteam en een team gericht op volwassenen. Ze zijn multidisciplinair samengesteld: psychiaters, psychologen en maatschappelijk werkers, allen psychotherapeutisch geschoold. Zowel kinderen, jongeren als volwassenen kunnen er terecht, enkel na afspraak.

5.2. De Overstap te Antwerpen

De Overstap biedt residentiële begeleiding met een ambulante nazorg aan jongens (capaciteit 13) tussen 12 en 18 jaar.

Doelgroep:

Jongens van 12 tot 18 jaar die ernstige (als misdrijf omschreven) feiten pleegden, doch nog niet veelvuldig met politionele diensten en/of gerecht in aanraking kwamen. Algemeen: Aansluitend op een korte residentiële time-out fase van gemiddeld 14 dagen, volgt verdere ambulante trajectmatige begeleiding met een maximumduur voor het totale programma van 60 dagen met een evaluatiemoment na 30 dagen. Indien de problematiek van de jongere een langduriger residentiële opname vergt, wordt de jongere georiënteerd naar een daartoe geschikte voorziening binnen het bestaande residentiële aanbod. Indien een onmiddellijke opname in een dergelijke voorziening niet voorhanden is, kan uitzonderlijk in overleg met de verwijzer, de jongere en zijn gezin, de residentiële opname in de Overstap worden verlengd. Indien een langduriger ambulante hulpverlening noodzakelijk is, wordt de jongere georiënteerd naar een daartoe geschikte voorziening. Er dient een aangepast inhoudelijk programma te worden uitgewerkt, dat naast de eerste residentiële opvang een intensief en gefaseerd traject biedt, met als peilers begeleiding in het gezin, (her)inschakeling in onderwijs en sociale vaardigheidstraining.

Fasen:

- een eerste opvang- en confrontatiefase wordt gehanteerd als 'short sharp shock' en biedt de mogelijkheid tot een eerste diagnose en analyse van de probleemsituatie van de jongere,
- in een tweede fase worden ervaringsgerichte activiteiten geïntegreerd,

- in een derde fase wordt intensief gewerkt naar reïntegratie en eventuele vervolghulpverlening, in samenwerking met een netwerk van voorzieningen en onderwijs.

5.3. Jeugdcentrum 'de Grubbe' te Everberg

Jeugdcentrum 'de Grubbe' te Everberg - federaal gesloten Centrum voor Voorlopige Plaatsing van Minderjarige jongens die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd.

Doelgroep:

Door beschikkingen van jeugdrechters geplaatste minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd.

Thans bedraagt de capaciteit van het centrum 50 plaatsen waarvan er 24 voorbehouden worden voor plaatsingen door de Nederlandstalige Jeugdgerechten, 24 voor plaatsingen door de Franstalige Jeugdgerechten en 2 voor plaatsingen door Duitstalige Jeugdgerechten.

Opdracht:

Zorgt voor observatie en begeleiding van jongens van 14 tot 18 jaar, die door Nederlandstalige jeugdrechters geplaatst zijn in het gesloten centrum van Everberg omwille van een als misdrijf omschreven feit.

De Federale overheid staat onder meer in voor de interne en externe veiligheid van het centrum.

De Vlaamse en Franse Gemeenschap verzorgen de pedagogische omkadering.

Concreet heeft de Vlaamse personeelsequipe volgende opdrachten met betrekking tot de jongeren geplaatst door Nederlandstalige Jeugdgerechten:

- het onthaal van de jongeren
- de pedagogische, sociale en psychologische omkadering
- het opstellen van oriëntatieverslagen met het oog op het nemen van verdere beslissingen
- de organisatie van collectieve en individuele activiteiten
- het verstrekken van informatie inzake de mogelijkheden tot rechtshulp.

Ik citeer een bericht uit de Morgen van 18 november 2006:

De gesloten jeugdinstelling van Everberg wordt niet in de eerste plaats gebruikt als 'sluis' naar andere instellingen. Een groot deel van de jongeren gaat van Everberg weer recht naar huis, of naar de straat.

Jaarlijks maakt een speciale commissie een rapport over de jeugdgevangenis. Uit de recentste bevindingen blijkt dat ze niet meteen wordt gebruikt waarvoor ze was bedoeld. De Jeugdinstelling De Grubbe in Everberg werd in 2002 opgericht door de federale regering om plaatsgebrek in andere instellingen op te vangen. Bedoeling was dat jongeren na een verblijf in het zwaar beveiligde Everberg zouden doorstromen naar een andere voorziening, waar ze aangepaste begeleiding zouden krijgen.

Vooraf Franstalige jongeren zouden niet verder komen dan Everberg, meestal gaan ze na een paar weken terug naar huis of terug naar de straat.

Van de Vlaamse jongens komt 58% na een verblijf in Everberg wél terecht in een gemeenschapsinstelling, in Mol of in Ruislede. Maar ook daar gaat een derde na Everberg gewoon weer naar huis. Jongeren kunnen maximaal twee maanden en vijf dagen blijven in de instelling.

5.4. Gemeenschapsinstelling Bijzondere Jeugdbijstand De Kempen 'de Hutten' te Mol

'De Hutten' zorgt voor de opvang, oriëntatie, observatie, opvoeding en begeleiding van jongens, jonger dan 20 jaar, die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en van minderjarigen die zich in een problematische opvoedingssituatie bevinden.

Deze minderjarige jongens werden geplaatst door de Jeugdrechtbank.

5.5. Dagcentrum de Sleutel

De Sleutel biedt hulpverlening aan druggebruikers en verslaafden, met het oog op de maximaal haalbare reïntegratie in de maatschappij.

Hun taken bestaan uit het leggen van contacten met druggebruikers; het organiseren van een ambulante behandelings- en begeleidingsaanbod, zowel individueel als in groep; zorgen voor een gepaste doorverwijzing.

Binnen het centrum kunnen cliënten een hulpverleningstraject doorlopen: aanmelding, oriëntatie, onthaalgroep of woonkamergroep of interactiegroep of individuele begeleiding of individuele behandeling.

De Sleutel richt zich tot mensen die verslaafd zijn aan illegale drugs. Hun aandacht gaat evenzeer naar jonge beginnende druggebruikers voor wie experimenteren escaleert naar misbruik en afhankelijkheid. Ze helpen bij het vroegtijdig ontdekken en tot staan brengen van beginnende verslaving. Er wordt veel belang gehecht aan preventie en er worden hiervoor activiteiten in scholen, organisaties, verenigingen en groepen georganiseerd.

Bij aanmelding zal na een viertal gesprekken tijdens de oriëntatiefase gezocht worden met het team naar een werkwijze 'op maat'.

De nabije omgeving (familie, andere relevante derden zoals school en instelling, ...) kan bij de begeleiding betrokken worden, zowel voor de individuele als voor de groepsprogramma's.

Hoofdstuk 4 – Theoretische analyse

1. Omschrijving

1.1. Het multi-problem gezin afgebakend

Wanneer men het in de literatuur heeft over multi-problem gezinnen, wordt vaak spontaan gedacht aan opvoedingsproblemen en/of problemen in de huishouding.

Sociaal zwakke 'meervoudige probleem' gezinnen hebben te kampen met problemen op verschillende terreinen: langdurige werkloosheid, laag opleidingsniveau, opvoedings-, relatie- en verslavingsproblemen, problemen bij het vinden van aansluiting met organisaties en instellingen, problemen in de woonomgeving, financiële problemen, traumatische ervaringen in jeugd of volwassenheid waaronder (seksueel) geweld en verwaarlozing.

Volgens Doğan ondervinden zulke gezinnen veel problemen bij het voeren van een huishouding. Volgens Verhoef (2003) verloopt de huishouding echter meestal adequaat. De grootste problemen zouden de gezinnen ondervinden bij het handhaven van een eigen positie binnen de maatschappelijke context, het creëren van een sfeer waarin afzonderlijke gezinsleden zich kunnen ontwikkelen, het vormgeven van een goede (ex)partnerrelatie, het creëren van een goed opvoedingsklimaat (Doğan, 2000:113-114).

De problemen waarmee deze gezinnen te maken hebben omvatten dus meer dan een problematische opvoedingssituatie.

Ghesquière (1993) geeft volgende krachtige definitie:

*"Een multi-problem is een gezin dat kampt met een chronisch complex van **socio-economische** en **psychosociale problemen** waarvan de betrokken hulpverleners vinden dat het weerbarstig is voor hulp."*

Met socio-economische problemen worden de problemen op financieel terrein, in de arbeidssituatie en in de woonsituatie bedoeld.

Psychosociale problemen kunnen zich voordoen binnen het gezinssysteem (relatieproblemen, opvoedingsmoeilijkheden en inadequaet voeren van een huishouding), op het persoonlijke vlak (ziekte, leerproblemen, psychiatrische stoornissen) en binnen de contacten met een sociaal netwerk (isolement, uitstoting, breuk met de familie) (Verhoef, 2003:101).

Ghesquière (1993) onderscheidt volgende kenmerken:

- Een **veelvoudigheid** van problemen doen zich voor op verschillende levensdomeinen;
- Deze problemen zijn **complex** omdat ze onderling verweven zijn; elk probleem afzonderlijk is ernstig en weerbarstig;
- De problemen zijn **chronisch**, de moeilijkheden slepen zich lang voort en crises volgen elkaar op. Door deze complexiteit en chroniciteit komen veranderingen ten goede van binnenuit en van buitenaf slechts heel moeizaam tot stand (Verhoef, 2003:100).

Heel vaak is er sprake van een **transgenerationeel** karakter omdat ouders zelf afkomstig zijn uit zeer problematische gezinnen. Ouders van multi-problem gezinnen komen heel dikwijls, maar ook niet altijd uit eenzelfde gezinstype.

Het multi-problem gezin is vaak langdurig van verschillende hulpverleningsdiensten afhankelijk en verbeteringen worden slechts moeizaam bereikt (Ghesquière, 1993:26-33).

Het multi-problem gezin heeft een lage sociale status; daarnaast is er bij de kinderen sprake van **delinquentie** of **ernstige leerproblemen**; bovendien is er sprake van **sociaal onaangepast gedrag** bij zowel de kinderen als de ouders (Ghesquière, 1993:28).

Wat deze gezinnen eveneens kenmerkt is de problematische hulpverleningssituatie (Ghesquière 1993). In de literatuur wordt gewezen op een **gebrek aan probleemoplossende vaardigheden** en eveneens een grote weerstand om hulp te aanvaarden. Veelal komen tegelijkertijd vele hulpverleners in één gezin over de vloer, elk met een eigen doel voor ogen (Verhoef, 2003:101).

Multi-problem gezinnen zullen zich zelden aanmelden voor pedagogische gezinsbegeleiding. Nochtans is pedagogische begeleiding vaak een onderdeel van een breder georiënteerde gezinsaanpak, met name bij opvoedingsproblemen.

Een hulpvraag kan ontstaan vanuit diverse problemen zoals bijvoorbeeld bij:

- Gebrek aan **vaardigheden** die nodig zijn voor ouderschap;
- Een **conflictueuze situatie tussen ouder en kind** door oneigenlijke verwachtingen of doordat ouders niet in staat zijn tot nieuw gedrag in de problematische opvoedingssituatie. Dan zal er gezocht moeten worden naar een evenwicht tussen eigen belangen en de gevoelens en behoeften van het kind;
- En gebrekkige controle over eigen emoties, zoals grote impulsiviteit, grenzeloos liefde geven of juist helemaal geen liefde geven. De oplossing is sterk afhankelijk van eigen behoeften;
- In geval van een **crisissituatie** zal gezocht moeten worden naar het positief veranderen van opvoedingssituaties zodanig dat uithuisplaatsing voorkomen kan worden (Verhoef, 2003:107).

1.2. Jeugdcriminologie

Aanvankelijk werd criminologie gedefinieerd met de wetenschappelijke studie van het criminele gedrag, de persoonlijkheid van de crimineel, zijn milieu en de omstandigheden die de *'passage à l'acte'* uitlokken. Met andere woorden, een studie van het criminele gedrag en van de oorzaken ervan (Walgrave, 1996:15-16).

Jeugdcriminologie heeft bijzondere aandacht voor de jeugd. Ze onderzoekt het geproblematiseerd jongerengedrag of jongeren van wie verondersteld wordt dat zij dergelijk gedrag stellen. Ze bestudeert de voorzieningen en hun mogelijke interventies ter voorkoming van of als antwoord op dit soort jongerengedrag (Walgrave, 2002:13).

De leeftijd van 18 jaar geldt als scharnierleeftijd: de meerderjarigheid begint daar, ook op strafrechtelijk gebied (Walgrave, 1996:23).

In de jeugdcriminaliteit is méér dan voldoende materiaal voorhanden voor de stelling dat jongeren die problemen maken, meestal ook veel problemen hebben.

Jeugdcriminologie kan daardoor laten zien dat het zinloos en onethisch is de controle en de repressie op te voeren ten aanzien van bevolkingsdelen die als een 'veiligheidsprobleem' worden bestempeld, indien niet tegelijkertijd een antwoord wordt gezocht op de maatschappelijke, relationele en individuele problemen die aan deze bevolkingsdelen worden opgedrongen (Walgrave, 2002:23).

Voor de jeugdcriminaliteit betekent het dat systematisch probleemgedrag bij bepaalde jongeren mede toe te schrijven is aan systematische disfuncties in de maatschappelijke omgang met deze jongerengroepen. Op groepsniveau is de mate van delinquentie van jongeren steeds een aanduiding van een foutlopende interactie tussen het maatschappelijk aanbod en (een deel van) de jeugd.

Jongeren moeten blijkbaar in eigen subgroepen de maatschappelijke grenzen aftasten en aandacht opeisen, omdat zij daartoe in de conforme samenleving onvoldoende ruimte krijgen. Sommigen gaan daar meer systematisch mee door omdat de samenleving hen geen motiverende plaats noch toekomstproject kan bieden? Daarom

kan het niveau van de jeugddelinquentie worden gezien als een koortsmeter van het gebrek aan maatschappelijke aantrekkingskracht voor jongeren. De jeugdcriminologie zoekt mee naar de oorzaken van die koorts en naar remedies ertegen (Walgrave, 2002:23-24).

1.3. Omschrijving van delinquent gedrag – ‘jongerendelinquentie’

Delinquent gedrag van jongeren is een omvattend en ingrijpend probleem, met mogelijk heel wat ernstige gevolgen voor deze jongeren en hun omgeving.

De term ‘delinquent gedrag’ kan worden vervangen door crimineel of grensoverschrijdend gedrag. *“Gedrag wordt delinquent of crimineel wanneer het niet (meer) wordt gesteund door de brede lagen van de groep waarin het plaatsvindt en wanneer de collectieve afkeuring wordt ingeschreven in de wet of juridische praxis.”*

Delinquent gedrag wordt eveneens omschreven als een ‘continuüm van gedragingen waarbij inbreuk wordt gepleegd op regels, normen en wetten en/of schade wordt berokkend aan individuen of de maatschappij’ (Grietens, 2005:330-331).

In deze context spreekt Ferwerda (1996) over jeugdcriminaliteit (jongeren van 12 tot 18 jaar) van een **containerbegrip**.

Bij het begrip ‘jeugdcriminaliteit’ is er noch sprake van een differentiatie naar aard van het gepleegde delict noch naar het type dader (Ferwerda, 1996:19).

Walgrave (2002) merkt op dat we, om een exact beeld te krijgen van de precieze omvang en aard van jeugddelinquentie, we overgeleverd zijn aan impressionistische beweringen en zeer beperkte lokale vaststellingen die vaak leiden tot stereotypen en paniekerige acties. Bepaalde jongeren vertonen een meer problematisch delinquentiepatroon, maar zij zouden op hun beurt dan ook veel meer problemen ondervinden. De relatie van deze delinquente jongeren tot de maatschappij wordt gekenmerkt door een escalatie in confrontaties, waardoor zij ook weinig gemotiveerd worden om conform te blijven.

Walgrave heeft dit theoretisch uitgewerkt in de **theorie van maatschappelijke kwetsbaarheid**. Er werd onderzoek gedaan naar de ervaringen van deze jongeren in het onderwijs en naar hun toekomstperspectief (Walgrave, 2002:24).

Ferwerda (1996) spreekt over ‘**kickgedrag**’. Het overgrote deel van de jeugdcriminaliteit zou **leeftijdgebonden** zijn. Vooral voor jongens is het vaak ‘normaal’ gedrag. Delinquent gedrag is in sommige vriendenkringen een belangrijk **tijdverdrijf**. Het wordt gezien als een manier om **erbij te horen** en te tonen dat je als jongere iets durft en lef hebt én, het werkt **statusverhogend**. Meer concrete aanleidingen om delicten te plegen zijn **verveling** en **sensatiezucht**. Deze jongeren stoppen meestal vanzelf met het plegen van delicten wanneer ze ouder worden. Het wordt dan kinderachtig gevonden en/of men wil zijn toekomst niet op het spel zetten, want een strafblad wordt als erg vervelend ervaren.

Jongeren die zich voornamelijk schuldig maken aan **gelegenheidscriminaliteit**, maken gebruik van de gelegenheid die zich toevallig voordoet, in plaats van deze (actief) te gaan zoeken. Bij voorbeelden hiervan wordt gedacht aan zwartrijden, winkeldiefstal, diefstal op school en vooral vandalisme. Dit type jeugdcriminaliteit wordt aangeduid als ‘**crime de passage**’. Wanneer deze jongeren ouder worden, stoppen ze meestal vanzelf met het plegen van delicten.

Een klein gedeelte van deze delinquente jongeren, de zogenaamde ‘**harde kern**’, gaat door met het plegen van meer en ernstiger delicten. Het betreft meer jongens dan meisjes (Ferwerda, 1996:19).

Eén van de **kenmerken van de harde kern** is de jonge leeftijd waarop begonnen wordt met het plegen van delicten of andere vormen van deviant gedrag. Bij dit laatste dient gedacht te worden aan leugenachtig of agressief gedrag.

Bij delictsgedrag gaat het om merendeels 'lichte' delicten, zoals winkeldiefstal en vandalisme die – gezien de jonge leeftijd van de dader (basisschoolleeftijd) – getypeerd kunnen worden als leeftijdsongewoon.

Onderzoek van Theo Doreleijers (1995), Hoogleraar Kinder- en Jeugdpsychiatrie aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, wijst erop dat er vaak sprake is van **psychiatrische stoornissen**. Ook opvallend is dat deze jongeren zich schuldig maken aan een grote verscheidenheid van delictsoorten en dat ze vooral (en in toenemende mate) de gelegenheid zoeken om criminaliteit te plegen. De delicten worden meer en meer zorgvuldig voorbereid en de jongeren beschikken ook over steeds meer technieken en vaardigheden om succesvolle delicten te plegen.

Niemand verzeilt echter van de ene dag op de andere in de zware criminaliteit. Er moet aandacht worden besteed aan delinquentiebevorderende factoren, maar ook aan **delinquentieremmende factoren**. Met andere woorden welke factoren vergroten en welke verkleinen de kans op later crimineel gedrag (Ferwerda, 1996:20-21)?

Ferwerda (1996) zegt dat delinquent gedrag niet uit de lucht komt vallen. Gewoonlijk wordt het vooraf gegaan en begeleid door **antisociaal kindgedrag** en later door **antisociaal jongerengedrag**.

Antisociaal gedrag wordt gedefinieerd als een persisterend patroon van gedragingen waarbij de basale rechten en behoeften van anderen worden geschonden en waarbij algemeen geldende, aan leeftijd aangepaste normen en regels worden overschreden.

Er kan een onderscheid worden gemaakt tussen twee subtypes: één ontstaat op zeer jonge leeftijd en een tweede vorm ontstaat in de adolescentie.

Farrington (1995) naar wie wordt verwezen in het rapport 'Signalen voor toekomstig crimineel gedrag' spreekt over **antisociale persoonlijkheid**. De criminele carrière is dus een onderdeel van de antisociale carrière van de jongere.

De gedragingen van het **antisociale kind** kunnen veranderen onder invloed van individuele factoren (intelligentie, leeftijd enz.) en omgevingsfactoren van het kind (verhuizing, echtscheiding enz.). De gedragingen blijven echter **uitingen van een antisociale persoonlijkheid**. Het antisociale kind kan op de basisschool lastig en agressief zijn, terwijl de antisociale puber steelt en vernielingen aanricht. Beide zijn uitingen van dezelfde persoonlijkheidsdimensie, die zich over de jaren continueert (Ferwerda, 1996:31).

In het rapport wordt ook verwezen naar Robins (1991), die aangeeft dat men zich niet zo eenvoudig kan baseren op continuïteit, vermits onderzoek uitwijst dat een aantal jongeren pas op hun dertiende als antisociaal worden gekwalificeerd.

Om te worden gekwalificeerd als antisociaal moet een kind voldoen aan drie van de twaalf als kenmerkend onderscheiden gedragsproblemen (ondermeer wapengebruik, wreedheid tegenover mensen en dieren, seksuele intimidatie, overvallen, vandalisme, spijbelen, overige schoolproblemen, drugsgebruik, vroege seksuele activiteit).

Naarmate men aan meer criteria voldoet als kind, loopt men meer kans als volwassene ook antisociaal te worden beschouwd.

Criminaliteit is één van de **symptomen van de antisociale persoonlijkheid**, maar geen noodzakelijke voorwaarde. Men moet wel voorzichtig blijven met het te sterk koppelen van antisociaal gedrag aan crimineel gedrag. Waarschijnlijk spelen zowel persoonsgebonden als niet-persoonsgebonden factoren een belangrijke rol. Het is dan interessant te weten welke factoren op welk moment in de ontwikkeling een voorspellende rol spelen. Deze factoren kunnen dan als **risicofactoren** aangemerkt worden voor het delinquent gedrag dat zich vroeger of later manifesteert (Ferwerda, 1996:31).

1.4. Ook aandacht voor jongeren 'jonger dan 12 jaar'

Verloop van delinquent gedrag:

De meeste jongeren blijken hun eerste delict te plegen op 13 tot 15 jarige leeftijd. Dit is waarschijnlijk het gevolg van het feit dat jonge kinderen niet veroordeeld kunnen worden en dat het vaak enige tijd duurt voordat delinquent gedrag aan het licht komt.

In het rapport van Ferwerda wordt verwezen naar een overzichtsstudie van Loeber (1987): er is een klein, maar significant **verband** tussen **ernstige gedragsproblemen** op jonge leeftijd, vanaf 6 jaar, en het **ontstaan van delinquent gedrag** vóór de leeftijd van 12 jaar.

De beginleeftijd verschilt ook afhankelijk van de verschillende soorten van overtredingen: winkeldiefstal en vandalisme (vanaf 11 jaar), inbraak en autodiefstal (14-15 jaar), zedendelicten en drugshandel (17-19 jaar),

Factoren die op alle leeftijden een rol spelen bij de initiatie in delinquent gedrag zijn voornamelijk de **gedragsproblemen** zoals aandachtstekortstoornissen, hyperactiviteit, oppositioneel gedrag, onbetrouwbaarheid en spijbelen.

Ook negatieve verzorger - kind relaties spelen een rol.

Sociaal emotionele problemen, zoals teruggetrokkenheid en depressie, blijken bij de jongste jongens een rol te spelen.

Escalatie van delinquent gedrag bij jongeren **vanaf 10 jaar** hangt nauw samen met geringe schoolprestaties en geringe schoolmotivatie. School 'dropouts' vertonen een grotere kans op delinquent gedrag. Dit fenomeen verdwijnt na de leerplichtige leeftijd.

Het **beëindigen van delinquente gedragingen** hangt samen met een scala aan **positieve variabelen** zoals weinig fysieke agressie, weinig gedragsproblemen, betrouwbaarheid, goede schoolloopbaan, weinig delinquente vrienden, positieve ouder - kind relatie enzovoort (Ferwerda, 1996:35).

Jongeren geven **voor hun twaalfde jaar** diverse signalen die van belang zijn voor de ontwikkeling van later ernstig crimineel gedrag. In de praktijk blijkt dat verschillende instanties inzicht hebben in slechts een deel van de problematiek, waardoor een eenduidig, snel en adequaat reageren uitblijft.

Op het moment dat er - veelal in een te laat stadium - wél gereageerd wordt, blijkt het juridisch instrumentarium dat voorhanden is voor deze specifieke groep met een massieve (gezins-) problematiek, ontoereikend te zijn.

Bij veel instanties, waaronder de politie, is er sprake van een **onderschatting van de signalen** die op zeer jeugdige leeftijd zichtbaar worden. Dit heeft te maken zowel met gebrek aan deskundigheid bij het onderkennen van probleemgedrag als met de lage prioriteit die problematisch jeugdgedrag heeft bij de politie. **Delictsgedrag onder de 12 jaar** zou niet of nauwelijks worden geregistreerd door de politie.

Er wordt opgemerkt dat er minder onderzoek werd uitgevoerd naarmate de leeftijd van de respondenten lager wordt. Gezien de complexiteit van de problematiek is dat niet opmerkelijk, maar het geeft tegelijkertijd aan dat onderzoek naar delinquent gedrag bij kinderen nog in de kinderschoenen staat (Ferwerda, 1996:30).

Gebaseerd op onderzoek onder leiding van Farrington D.P. (Early prediction of violent and nonviolent youthful offending) worden als meest belangrijke **voorspellende factoren op 8-10 jarige** leeftijd beschreven:

- anti-sociaal gedrag, zoals lastigheid op school, oneerlijkheid en agressiviteit, weinig vrienden;

- aandachtstekortstoornis met hyperactiviteit, zoals slechte concentratie, rusteloosheid, durf en psychomotorische impulsiviteit;
- lage intelligentie en matige schoolprestaties;
- gezinscriminaliteit, zoals veroordeelde ouder(s), delinquente broers of zusters, en broers of zusters met gedragsproblemen;
- gezinsarmoede, zoals laag gezinsinkomen, grote gezinnen, slechte huisvesting;
- matige opvoedkundige kwaliteiten van ouders, onvoorspelbare autoritaire discipline, geringe supervisie, conflicten tussen ouders en echtscheiding.

De beste onafhankelijke voorspellers voor jeugddelinquentie blijken: lastigheid op school, oneerlijkheid en agressiviteit, probleemgedrag bij broer of zus, een veroordeelde ouder en matige pedagogische kwaliteiten van de ouder(s) (Ferwerda, 1996:32).

1.5.Opvoeding

Kinderen hebben, ongeacht hun leeftijd, behoefte aan liefde, aandacht en ondersteuning. Daarnaast hebben ze ook behoefte aan toezicht, in de gaten gehouden worden, het leren van regels en leren waar grenzen liggen (Verhoef, 2003:16-17).

1.5.1. Ouders van nu willen hun kinderen niet alleen beschermen. Ze willen ze ook doen uitgroeien tot gezonde, gelukkige volwassenen en geloven dat ze daar zelf een grote rol in kunnen spelen (Vanderfaeillie eta, 2005:15).

Ouders geven lichamelijke en emotionele zorg, bieden veiligheid en vertrouwen om van daaruit in staat te zijn hun kinderen los te laten, zodat deze kunnen uitgroeien tot een persoon met een eigen identiteit. In het loslaten bieden ouders ondersteuning door kinderen te helpen hun grenzen te verkennen, zich regels eigen te maken, keuzes te maken en eigen verantwoordelijkheid te dragen, zodat kinderen uiteindelijk tot zelfsturing kunnen komen. Gedurende het gehele opvoedingsproces vindt er een aanpassing aan maatschappelijke en individuele normen en waarden plaats.

Opvoeden vindt dus voor een belangrijk deel plaats in het gezin en is op ingewikkelde wijze verweven met andere gezinsaspecten zoals de persoonskenmerken van de gezinsleden, de materiële omstandigheden, sociale en maatschappelijke positie van het gezin, de gezinsorganisatie, de gezinscultuur, de behoefte aan verandering en onderlinge relaties.

1.5.2. Voor de **school** is een belangrijke taak weggelegd:

Gezien de cijfers van criminaliteit en ander normoverschrijdend gedrag, is de overheid bezorgd over de sociale kwaliteit van de opvoeding. Zij ziet een taak voor de school. Deze zou de ouderlijke verantwoordelijkheid kunnen ondersteunen en soms delen (Verhoef, 2003: 11-17).

"Help, ik kan niet verder met dit kind, ik zie geen oplossing meer" is een kreet die iedereen die met ouders of leerkrachten te maken heeft, regelmatig te horen krijgt (Vanderfaeillie eta, 2005:15).

2. Theoretische invalshoeken

2.1. Contextueel en intergeneratieel of, anders gezegd, 'factoren in de ruimere familie'

Bij multi-problem gezinnen staan niet alleen de ouders maar **het hele gezin centraal** in de veranderingsprocessen (Verhoef, 2003:107).

De problemen van ouders met hun kinderen vinden vaak hun oorsprong bij de eigen jeugdproblemen. Het begeleiden van een multi-problem gezin zal zich niet beperken tot hét gezin, maar men zal daarbij ook de ouders van de ouders betrekken om de opvoedingsproblematiek in het gezin goed te begrijpen. Een **transgeneratiele gedachte** ligt hieraan ten grondslag: 'herhaalt de geschiedenis zich?' (Verhoef, 2003:110).

De maatschappelijke loopbaan (van de kinderen) resulteert in een positie die gelijk is aan die van de ouders. Wanneer deze jongeren zelf een gezin stichten, is de kans groot dat ze ouders zullen zijn die slechte ervaringen achter de rug hebben en in armoede leven en dat ze niet in staat zullen zijn hun kinderen een structurerend en stimulerend gezinsklimaat aan te bieden. De negatieve spiraal draait dus door **over de generaties heen** (Walgrave, 2002:50-51).

Op het eerste gezicht kan dit traject te wijten zijn aan individuele tekortkomingen van de jongere en/of zijn gezin. De negatieve spiraal waarin het subject terechtkomt, zou dan eenvoudigweg berusten op de geringe begin-kwaliteit van de jongere en/of zijn gezin. Dat is ook wat gesuggereerd wordt door heel wat onderzoek dat de maatschappelijke context (zie ook onder sociologische theorie) van het proces voldoende verdisconteert (Walgrave, 2002: 51).

Walgrave opteert voor een **interactionistische benadering**. Problemen worden niet objectief aan één enkele soort van problemen toegeschreven; ze ontstaan in wisselwerking tussen groepen en instellingen.

"Deze interactionistische benadering miskent niet de stabiliteit van bepaalde structuren enerzijds, en van bepaalde persoonlijkheidskenmerken anderzijds. Wel worden ze steeds beschouwd al de verstolde residuen van interacties" (Walgrave, 2002:23).

Vettenburg et al. hanteren voor de meer ernstige en persisterende vorm van jeugdcriminaliteit een verklaringsmodel waarbij zij kiezen voor een **contextgerichte benadering** waarin bijzondere aandacht wordt besteed aan de kwetsende werking van maatschappelijke structuren en voorzieningen (Goris, Walgrave, 2002:39).

In het individualistisch georiënteerd onderzoek staat vooral het gezin in de kijker. Maar het is niet zozeer de gezinsstructuur op zich die een rol speelt in het ontstaan van delinquentie, maar wel een aantal kenmerken van het gezinsfunctioneren of gezinsklimaat. Het kan echter wel zo zijn dat meer gebroken of kroostrijke gezinnen minder goed functioneren, zodat er oppervlakkig - statistisch gezien toch een schijnbaar verband lijkt te bestaan (Walgrave, 2002:41).

Perspectief van het gezinssysteem - systeemtheorie

De manier waarop ouders deelnemen aan hun omgeving is niet los te zien van de manier waarop ouders opvoeden en in interactie zijn met hun kinderen.

Systeeminvloeden kunnen doorwerken op de opvoeding en daarnaast hebben alle individuele ontwikkelingen hun invloed op het gezin en omgekeerd. De gezinsstijl wordt in de loop van de tijd aangepast aan steeds veranderende interne en externe omstandigheden.

Eén van de taken van de ouders is om te waken over de samenhang van het gehele gezin, over de verschillende subsystemen (zoals kinderen onderling, de kinderen met hun ouders, een ouder en een specifiek kind) en over elk gezinslid op zich.

Het gezin is een **open systeem**, dat in beweging is, en waarin het gaat om de relaties tussen de gezinsleden in hun **historische context van de gezinnen van herkomst**, de recente eigen geschiedenis en komende generaties.

Deze **contextuele gedachte**, afkomstig van Boszormenyi-Nagy, legt een sterke verbinding tussen wat men overgenomen heeft van vorige generaties in de huidige relaties en de invloeden die weer hiervan uitgaan op de komende relaties (Verhoef, 2003:17).

Elk gezin heeft zo zijn gezinsverhaal waarin heden, verleden en toekomst zijn verweven. Elk gezin heeft ook zijn eigen communicatieve spelregels en relationele ethiek, waardoor het voor een buitenstaander moeilijk is het gezinsverhaal volledig te doorgronden.

De familie- en gezinsgeschiedenis, de materiële toestand van het gezin, de verschillende persoonlijkheden van de gezinsleden en hun relaties onderling en de manier waarop deze mensen omspringen met waarden behoren tot één en hetzelfde verhaal (Van Crombrugge, 2001:75-77).

Vanuit een **stelseltheoretische gedachte** staat een gezin niet op zichzelf maar wordt beïnvloed door zowel de leden ervan als door de buitenwereld. Niet alleen de directe omgeving maar ook de omstandigheden waarin wij leven zijn van invloed op ons en dus ook op het ouderschap (Verhoef, 2003:29).

Omstandigheden is een veelomvattend begrip, dat betrekking heeft op alle soorten factoren waarop ouders geen greep hebben, maar die echter wel de opvoeding kunnen beïnvloeden.

Ouders hebben in de hand hoe zij de omstandigheden hanteren en in hoeverre zij doorwerken op de opvoeding.

Verhoef verwijst hierbij ook naar Bronfenbrenner die uitgaat van processen die zowel het kind als de ouder helpen zich onder veranderende omstandigheden te handhaven (Verhoef, 2003:29).

Een kind ontwikkelt zich binnen het gezin, het interne systeem genoemd. Daarnaast worden er nog vier externe systemen of niveaus onderscheiden.

Gerris (2001:20-21) gaat hierbij uit van een driedeling:

1) het microniveau van het gezinssysteem, waarbinnen een onderlinge verwevenheid tussen individuele gezinsleden en relationele subsystemen (dyades, triades,...). Van belang hier is ook de kwaliteit van de relatie tussen de ouders onderling, de ouder – kind relatie en de persoon van de ouders en de kindkenmerken;

2) Op intermediair niveau zijn het de intermenselijke relaties in een specifieke micro-omgeving zoals school, werk, vrienden;

3) het macroniveau omvat de maatschappelijke instituties en organisaties.

De wijze waarop de beïnvloedingsrelaties tussen deze systemen op elkaar inspelen zijn van belang voor het functioneren van het gezin als systeem.

Welke omstandigheden gelden er precies binnen het gezin? Allereerst zijn dat **ouder- en kindfactoren, de samenstelling van het gezin en de familie van het gezin, het sociale netwerk en de financiële situatie**. Maar ook de leeftijdgenootjes, de buurt, de school of het werk van de ouders beïnvloeden (indirect) het ouderschap.

Hoewel het werk losstaat van het ouderschap kunnen taakverdeling en eventuele overbelasting er een wissel op trekken.

Voorts is de sociale groep waartoe men behoort en de maatschappij met zijn normen en waarden waarin men leeft, van invloed op het functioneren van de ouders en het gezin (Verhoef, 2003:29)?

Walgrave vestigt de aandacht op het feit dat nogal wat auteurs de neiging hebben om het belang van een '*vijandige, overkritische opvoedingsstijl en/of op een inadequate supervisie*' te overschatten. Analyses zouden beperkt blijven tot de vastgestelde en psychologische gezinsproblemen, waardoor het gegeven dat zeer veel van deze problemen ontstaan ten gevolge van de **leefomstandigheden** waarin de gezinnen moeten functioneren wordt miskend (Walgrave, 2002:42).

Volgens Doğan (2000) kunnen risicofactoren of ingrijpende gebeurtenissen, de zogenaamde life events, zorgen voor extra stress waardoor de opvoedingstaken van ouders en de ontwikkelingstaken van kinderen onder druk komen te staan. Risicofactoren zoals **aangeboren problemen** van een kind of **problematische sociale factoren** zoals sociaal isolement, armoede, werkloosheid en dergelijke vergroten de kans op **opvoedings- en of ontwikkelingsproblemen**. Ook ingrijpende traumatische gebeurtenissen, zoals overlijden of scheiding van de ouders, kunnen de draaglast sterk vergroten. Bij cumulatie van meerdere ongunstige factoren zonder aanwezigheid van beschermende of ondersteunende factoren, wordt de kans op **ontwikkelingsstoornissen, gedragsproblematiek** of opvoedingsproblemen groter. Naarmate er dus meer risicofactoren en ongunstige omstandigheden aanwezig zijn, zal de ontwikkeling en het functioneren van kinderen meer worden bedreigd. Hetzelfde geldt ook voor de opvoeding en het functioneren van ouders (Doğan, 2000:50).

De **draaglast** bestaat uit het totaal aan specifieke taken (opvoeden, beschermen, geborgenheid bieden, kleden, voeden, zorgen voor inkomen,...) en risicofactoren waarmee ouders en jongeren worden geconfronteerd. Het geheel van competenties en beschermende factoren dat ouders en kinderen in staat stelt deze taken en bedreigende factoren het hoofd te bieden is de **draagkracht**.

Volgens Doğan (2000) is een **evenwicht tussen draagkracht en draaglast** van essentieel belang voor de kwaliteit van opvoeding en ontwikkeling. Het evenwicht tussen beiden wordt bepaald door enerzijds levenstaken en vaardigheden en anderzijds de risico- en beschermende factoren (Doğan, 2000:50-51) (Verhoef, 2003:28).

Verder zijn het volgens Akkerman (1998) aangehaald door Verhoef de 'goede ouderervaringen', hoe klein ook, die zelfvertrouwen en perspectief geven en dienen als buffer tegen de nadelige effecten van ongunstige omstandigheden (Verhoef, 2003:29).

Een kind moet vertrouwd worden gemaakt met de vanzelfsprekendheid van regels en gewoonten in het gezin. Hier wordt één van de belangrijke ouderlijke vaardigheden aangesproken: het **hanteren van regels**. Een kind leert op deze manier de structuren en de grenzen kennen waarbinnen het kan handelen en ze geven duidelijkheid in de opvoeding. Het handelen wordt mee bepaald door de ontwikkelingsperiode van het kind. Het jonge kind krijgt meer ruimte: waar mogelijk en waar nodig, stellen ouders grenzen. Hoe meer de ouder zicht krijgt op zijn kind, hoe gemakkelijker het wordt om het kind te accepteren en waarna dan regels soepeler worden gehanteerd.

Naarmate het kind meer loskomt van zijn hechttingsfiguur zal de ouder meer moeten structureren en grenzen stellen. In dit **socialisatieproces** zal het kind zijn grenzen gaan opzoeken, exploreren en experimenteren en regels moeten leren over wat kan, mag en moet en hoort.

Zo leert het kind binnen welke grenzen het voor zichzelf dingen kan doen en beslissingen kan nemen. Het leert dat het invloed heeft op de wereld om zich heen.

Een **sensitief-responsieve** houding van de ouders zal het kind ongetwijfeld stimuleren om ook meer zicht en grip te krijgen op gevoelens en behoeften. Het leert dat het zijn eigen gedrag kan beïnvloeden. Er ontstaat zelfcontrole, waardoor agressie onderdrukt kan worden.

Ouders stellen dagelijks ontelbare grenzen, veel meer dan zij zich bewust zijn, en kunnen deze ook verleggen. Kinderen overschrijden dagelijks ouderlijke grenzen op allerlei niveaus. Het overschrijden van een gezagsgrens kan leiden tot een gezagscrisis.

Men moet zoeken naar een evenwicht tussen gehoorzaamheid en eigen initiatieven. Opvoeders waarderen de initiatieven van hun kind en brengen hun normen en waarden in. Daarnaast wordt hun kind geconfronteerd met schoolregels en spelregels en leert eenvoudige verantwoordelijkheden te dragen.

Door het samen plezier beleven aan successen, het kunnen experimenteren met diverse sociale rollen en het mogen dragen van een beginnende morele verantwoordelijkheid krijgt het kind de kans om zelfvertrouwen te ontwikkelen en zich competent te voelen als basis voor verdere zelfstandigheid (Verhoef, 2003:22).

Er wordt gesproken van geringe pedagogische kwaliteiten van de ouders die zich uiten in inadequate reacties op het delictsgedrag van hun kinderen. Andere voorbeelden voor geringe pedagogische kwaliteiten zijn: het niet schuwen van fysiek geweld, het lichamelijke en emotionele verwaarlozen van kinderen, het ontbreken van regelmaat en structuur, gebrek aan toezicht, gebrek aan regels, verslaving en/of criminele activiteiten van de moeder, het ontbreken van positieve stimulans, gebrek aan belangstelling, gebrek aan leiding,...(Ferwerda, 1996:50).

2.2. Ontwikkelingspsychologie of, anders gezegd, de 'individuele kindfactoren'

Jongeren staan voor een andere **levensopdracht** dan volwassenen. Het accent ligt op het opbouwen van een autonome positie in de samenleving.

Hierbij gaan zij door een overgangsfase van totale afhankelijkheid naar relatieve onafhankelijkheid. Dit proces brengt de nodige spanningen en conflicten van intrapsychische en relationele aard met zich mee (Walgrave, 2002:19).

De adolescentie wordt gezien als veruit de meest problematische leeftijdsfase in een mensenleven en heeft vooral identiteitsvorming als ontwikkelingstaak, wat mogelijk gepaard kan gaan met identiteitscrisissen.

Adolescenten ervaren zowel lichamelijke als emotionele veranderingen, die ze niet altijd kunnen begrijpen, maar soms ook de indruk wekken de hele wereld aan te kunnen (Peeters, 2004:13).

Volgens de theorie van Erikson ervaart de jongere tijdens het losmakingsproces van zijn ouders gevoelens van eenzaamheid; hij is kwetsbaar en onzeker over de toekomst. De jongere gaat op zoek naar een persoonlijke levensstijl en naar een aanvaardbare plaats binnen de samenleving. Hiervoor gaat hij confrontaties aan in interactie met de buitenwereld en met het eigen verleden.

Jongeren zoeken een antwoord op vragen als 'wie ben ik' en 'wat wil ik'. Erikson stelt in deze levensfase de tegenstelling tussen (ego)identiteit en rolverwarring centraal (Van Ranst, 2003).

In de groep van leeftijds- en lotgenoten zien jongeren een voorlopig referentiekader en steun voor hun identificatieproces, wat aanleiding geeft tot 'jeugdsubculturen'. Het duidelijk stellen van het verschil met de volwassenenwereld is één van de belangrijkste kenmerken van deze jongerengroepen (Walgrave, 2002:19).

Jonge adolescenten **experimenteren** in deze fase en stellen hierbij vaak **normovertredend gedrag**. Dit gedrag moet niet a priori worden gedramatiseerd, maar er kan best op een constructieve manier op worden gereageerd (Walgrave, 2002:23).

Peeters (2004:15) wijst op het belang van de nodige experimenteerruimte die ouders hun adolescenten zouden moeten gunnen.

Met andere woorden, wanneer de omgeving adequaat reageert, kan worden verwacht dat het probleemgedrag afneemt zonder gespecialiseerde interventie (Walgrave, 2002:43).

Goedseels (2002) heeft het in deze context over '**normale**' leeftijdsgebonden **jeugddelinquentie** en de samenhang met het opgroeien en volwassen worden. Bij dit proces hoort dan ook het aftasten van grenzen en deze zonodig overschrijden. Jongeren experimenteren met allerlei gedragingen en sociale rollen. Het stellen van delinquent gedrag in een peer-group kan een 'positieve' bijdrage leveren in het **zelfconcept** van jongeren; vaak handelen ze zelfs alleen met het oog op een gunstiger zelfbeeld (Welzenis, 2002:71). Meestal, doch echter niet voor iedereen, neemt het **grensovertredende gedrag** af aan het einde van de adolescentiefase, vanaf 16 tot 17 jaar (Goedseels, 2002:29).

Bij grensoverschrijdend gedrag heeft men het over spijbelen, weglopen, alcoholgebruik,... Bepaalde 'kleine' vormen van criminaliteit, zoals vandalisme en winkeldiefstal, kunnen ook in dit kader worden bekeken. Aan het eind van de adolescentie neemt deze vorm van kleine criminaliteit gewoonlijk af. Goedseels verwijst naar van Kerckhove (1995) die zegt dat jongeren als het ware uit hun criminaliteit groeien. De bindingen op het vlak van school, relaties en werk die zijn ontstaan lijken voor jongeren belangrijk te worden en ze gaan deze minder gauw op het spel zetten. Dit neemt echter niet weg dat voor een minderheid van de jongeren het plegen van criminaliteit een ernstiger en meer persistent karakter aanneemt. Vooral jongeren uit de meest kwetsbare groepen van de samenleving zouden in dit opzicht risico lopen (Goedseels, 2002:37).

Walgrave merkt op dat er in de recente literatuur over jeugddelinquentie een duidelijke heropleving is van onderzoek naar **individuele gedragskenmerken**.

Er blijken een aantal verschillen te zijn tussen de hardnekkige delinquenten en andere jongeren. Hierbij denkt men aan kenmerken zoals intelligentie, impulsiviteit, hyperactiviteit, lage zelfcontrole, extreem wantrouwen, een misvorming in de cognitieve verwerking van sociale prikkels waardoor de jongere zich steeds vijandig bejegend voelt (Walgrave, 2002:40-41).

In het rapport 'Signalen voor toekomstig crimineel gedrag' staat de brede ontwikkeling van het kind centraal. Er dient een zo goed mogelijk beeld te worden weergegeven van de jongeren, zowel over hun persoonlijke ontwikkeling als over de sociale omstandigheden, de gezinsomstandigheden, de schoolloopbaan en de 'criminele loopbaan'.

Individuele ontwikkelingen van het kind in de tijd spelen een belangrijke rol bij het identificeren van gedragsproblemen in het algemeen en bij het bestuderen van regelovertredend en delinquent gedrag in het bijzonder.

Beter inzicht in ontwikkelingsprocessen en in contextgegevens geeft directe aanwijzingen voor zowel de preventieve als repressieve benadering van delinquenten. Er wordt gefocust op het identificeren van verklarende of causale factoren die voorafgaan aan en gepaard gaan met de gedragsontwikkeling en invloed hebben op verder verloop daarvan (Ferwerda, 1996:30).

Storend, onrustig kindgedrag dat gepaard gaat met veel oppositie, agressie en hyperactiviteit blijkt een belangrijke voorspeller te zijn op individueel kindniveau. Hetzelfde geldt voor een lage intelligentie, aandachtsproblemen en slechte schoolprestaties (Ferwerda, 1996:32).

Aandachtstekortstoornis met hyperactiviteit, onberekenbaarheid, depressie, verwijderen van school, delinquente leeftijdsgenoten en alleenstaand ouderschap blijken de belangrijkste variabelen te zijn (Ferwerda, 1996:34).

Bij 10-11 jarigen blijken oppositioneel en manipulatief gedrag, matige schoolprestaties, ouder-kind problemen en strafbeleid (counter control) van de ouders belangrijke voorspellende variabelen te zijn.

Weer andere variabelen (factoren) blijken in de loop der jaren juist meer (fysieke agressie, teruggetrokkenheid, socio-economische status, positieve houding opvoeder jegens antisociaal gedrag) of minder (bijvoorbeeld schoolvariabelen) voorspellende waarde te hebben.

Vanuit retrospectief onderzoek (R. Loebner et al 1992) bij ouders van jongens die wegens ernstige gedragsproblemen werden behandeld, vond men bepaalde gedragssequenties op jonge leeftijd.

Veel jongens vertoonden op de leeftijd van 4,5 jaar regelovertredend gedrag in huis en op 5 jarige leeftijd wreedheid ten opzichte van dieren.

Op 6 jarige leeftijd bleken deze jongens veel te stelen, te liegen en te vechten, terwijl ze op een gemiddelde leeftijd van 6,5 jaar vandalisme pleegden.

Op hun tiende jaar bleken veel van deze jongens reeds betrokken bij inbraken. Het vinden van een bepaalde gedragsvolgorde kan implicaties hebben voor de preventie van escalatie van probleemgedrag.

Wanneer bijvoorbeeld de ouder van een lastige peuter pedagogische ondersteuning krijgt, kan hiermee voorkomen worden dat het kind schoolproblemen krijgt en zich ontwikkelt als een agressief vandaaltje op 6 jarige leeftijd.

Uit hetzelfde onderzoek bleek overigens ook dat vroeg delinquent gedrag leidde tot een lange criminele carrière, maar dat het geen voorspellende rol speelde in de frequentie waarin delinquent gedrag zich later manifesteert (Ferwerda, 1996:34).

“Een aantal problematische gedragskenmerken komen in de vroege kinderleeftijd al tot uiting en zouden nadien aanwezig blijven”, dit wordt door Loebner & Hay en Bartusch in Walgrave als een argument gezien om aan te nemen dat deze probleemgedragingen berusten op een stabiele psychologische trek. Hierover bestaat echter geen zekerheid, vermits individuele kenmerken subjectief geïnterpreteerd worden.

Enkele pogingen om de impact van aanleg te vergelijken met die van de levensloop, laten alleszins vermoeden dat de invloed van deze laatste aanmerkelijk zwaarder weegt. Volgens Walgrave zou een dwingende, vijandige, overkritische, bestraffende opvoedingsstijl het risico op antisociaal gedrag verhogen. Chaotische of onvoldoende supervisie over de kinderen zou dan weer meer ruimte laten voor het ontstaan van persistent ongedisciplineerd gedrag, inclusief delinquentie (Walgrave, 2002:41).

Psychopathologie

Momenteel is de discussie actueel in hoeverre de aanwezigheid van factoren die wijzen op psychische gedragsstoornissen (psychopathologie), een bijdrage levert aan delinquent gedrag.

Hoger was er al herhaaldelijk sprake van **aandachtstekortstoornissen**. Kenmerkend voor deze stoornissen zijn **aandachtsproblemen, hyperactiviteit** en **impulsiviteit**. De stoornis dient voor het zevende jaar te ontstaan om als zodanig herkend te worden. Ook leerstoornissen en lage intelligentie worden vaak aangehaald.

Veel onderzoek maakt melding van antisociale gedragsstoornissen in combinatie met aandachtstekortstoornissen, hyperactiviteit (ADHD) en middelenmisbruik.

Bij ernstige geweldsdelicten treft men vaker symptomen van psychiatrische stoornissen in combinatie met mishandeling en ander geweld in het gezin aan.

Ook diagnoseert men bij delinquente jongeren significant meer depressie, vooral in combinatie met middelenmisbruik.

Het rapport verwijst hier naar een onderzoek van Doreleijers (1995) die zegt: “onder minderjarige delinquenten die voorgeleid worden voor de kinderrechter, wordt zes tot zeven maal zoveel psychopathologie gevonden als onder jongeren van deze leeftijd in het algemeen” (Ferwerda, 1996:35).

Persoonlijkheids-, persoons- en gedragskenmerken

De uitspraken over de jongeren en hun persoonlijkheid blijven subjectieve indrukken van ervaringsdeskundigen.

Veel informatie is indirect afkomstig van de moeders.

Harde-kernjongeren zouden zijn te typeren met volgende omschrijvingen: ze zijn druk, onrustig, lastig en impulsief, het is moeilijk om ze te corrigeren, ze volgen heel nadrukkelijk de eigen (directe) behoefte en in veel gevallen is er sprake van regelovertredend gedrag thuis (voorbeeld geld wegnemen uit de portemonnee van de ouders).

Vanaf jonge leeftijd blijken ze vaak klasgenoten te pesten of zijn ze agressief ten opzichte van leeftijdsgenoten en leerkrachten (Ferwerda, 1996:50).

Psychologische en pedagogische onderzoeken stellen volgende kenmerken van harde-kernjongeren vast tussen het 7de en 14de levensjaar (schoolkind en de puber):

weinig evenwicht, snel gefrustreerd of geïrriteerd, snel driftig en/of agressief, vertonen van bravouregedrag, durf, erg gericht zijn op het zoeken van spanning en sensatie, weinig discipline, weinig integratie, onverschillig, onverantwoordelijk, eigenzinnig en koppig, leugenachtig of oneerlijk, besluiteloos, het zich onttrekken aan moeilijke keuzes en gericht op primaire- lust en/of driftbevrediging (Ferwerda, 1996:51).

Opvallend veel jongeren hebben op jonge leeftijd seksuele ervaringen. Soms is er sprake van ongewilde seksuele ervaringen (meisjes die oudere vrienden hebben en onder druk seks hebben); bij jongens daarentegen is veelal sprake van seksuele promiscuïteit.

In deze levensfase is bij jongeren heel veel sprake van weglopen van huis (Ferwerda, 1996:51).

Veel jongeren hebben concentratieproblemen en zijn matig intelligent. Wel zouden deze jongeren sociaal gezien wel slim of sluw zijn. Er is dus een duidelijk verschil tussen kennis en schoolse intelligentie enerzijds en de sociale intelligentie anderzijds.

Er is sprake van een **zorgwekkende sociale en emotionele ontwikkeling**, wat zich uit in het zich moeilijk binden of hechten aan anderen en weinig vertrouwen hebben in anderen.

Er is veelal sprake van onvolledige of gebrekkige gewetensfunctie. De reactie van jongeren op ernstige misdrijven kunnen worden omschreven als "het laat ze koud, het doet ze niets of ze zijn kil."

Een aantal jongeren is wreed tegenover dieren.

Opvallend is dat ze egocentrisch zijn en dat de mogelijkheden en verwachtingen van de persoon niet in overstemming zijn met de realiteit.

Het valt op dat veel jongeren zelf slachtofferervaringen hebben. Het gaat dan om seksueel misbruik (vooral meisjes), lichamelijk geweld of geestelijke verwaarlozing (Ferwerda, 1996:51).

2.3. Sociologische theorie of, anders gezegd, de ruimere 'omgevingsfactoren'

Walgrave stelt dat er grote verschillen zijn in **levensomstandigheden en toekomstperspectieven** van jongeren. Veel problemen **vloeien voort uit wat gebeurt in gezin**, onderwijs, vrijetijdsaanbod, welzijnswerk, arbeidsmarkt.

Sociale positie wordt beschouwd als één van de belangrijkste discriminatiecriteria.

Systematisch probleemgedrag zou vooral gesteld worden door jongeren uit de allerlaagste sociale strata. Psychologische kenmerken en relationele kenmerken van deze jongeren, inclusief hun verhoogd risico van delinquent gedrag, kunnen slechts begrepen worden in het licht van deze **maatschappelijke positie**, die Walgrave 'maatschappelijk kwetsbaar' noemt (Walgrave, 2002:19-21).

Volgens Ferwerda (1996:32) blijken achterstandsbuurtten, hoge buurtcriminaliteit, slechte onderwijsomstandigheden en deviante vrienden dé slechte omgevingsfactoren te zijn voor het opgroeiende kind. Hij wijst op de hoge voorspellende waarde die deze factoren hebben voor delinquent gedrag.

Hij omschrijft probleemgezinnen als volgt:

De gezinnen wonen vaak in volkswijken, achterstandswijken en probleemwijken.

Eén zekerheid of constante factor aanwezig in de gezinnen is de moeder. Zij is vaak al op jonge leeftijd moeder (tienerzwangerschappen komen veelvuldig voor).

Deze gezinnen wonen over het algemeen in kleine huizen, de huur is laag en de woonomgeving is onverzorgd (graffiti, vernielde objecten, veel activiteit op straat, rondhangende jeugd,...).

Meestal zijn het grote gezinnen met vaak meer dan vier kinderen.

De kinderen zijn frequent getuige van geweld in het gezin of in de buurt.

Echtscheidingen gevolgd door stiefouderschap zijn eerder regel dan uitzondering.

De jongeren hebben dan ook niet zelden één of meerdere halfbroers of halfzussen.

Veel jongeren wonen voor korte of lange tijd elders (of nergens) bijvoorbeeld in tehuis, internaat, pleeggezin, familie,...

De biologische vader is of geheel uit beeld of toont geen interesse. Fundamentele bemoeienis met de opvoeding door de biologische vader komt nauwelijks voor.

Veel ouders hebben een laag opleidingsniveau en de sociaal-economische situatie van de gezinnen is slecht. Werkloosheid, ongeschoold werk of leven van een vervangingsinkomen zijn indicatief voor het inkomensniveau.

Schulden, sjoemelen met sociale uitkeringen of kinderbijslag, bijverdienen of rommelen in het grijze circuit zijn manieren om de inkomenspositie (tijdelijk) te verbeteren.

Crimineel of risicovol gedrag van één of meerdere gezinsleden is eerder regel dan uitzondering. Vaak is de vorige generatie familieleden ook bekend bij de politie (Ferwerda, 1996:48-50).

Vettenburg (2002) wijst op het belang van culturele kenmerken, die ze belangrijker acht dan structurele kenmerken.

Met **structurele kenmerken** van het gezin wordt onder andere het beroepsniveau, de opleiding, het al dan niet hebben van werk bedoeld of, met andere woorden, datgene wat meestal verstaan wordt onder **sociale klasse**.

De **culturele component** van het gezin bevat onder meer de algemene waarden-oriëntaties, het maatschappelijk perspectief, de beleving van de maatschappelijke kwetsbaarheid, de oplossingsstrategieën, het opvoedingsmodel, de onderwijsoriëntaties, de aspiraties voor de kinderen. De culturele component hangt veel sterker samen met de houding van de leerkracht, het probleemgedrag en het justitieel optreden dan de structurele kenmerken van het gezin (Goris, Walgrave, 2002:64).

2.3.1. Vooral **sociale en economische stressoren** worden als belangrijkste systematische oorzaak aangegeven. In het verleden werden vooral armoede en sociale uitsluiting als basis onderzocht. Meer recent ontstaat echter ook steeds meer aandacht voor problemen in gezinnen die materieel goed tot zeer goed gesitueerd zijn, maar het slachtoffer zijn van de **toenemende arbeidsdruk** en van **opgepepte sociale ambitie** (Walgrave, 2002:42).

Geldof (2002) zegt dat, om zich te wapenen tegen risico's zoals uitsluiting op de arbeidsmarkt, werkloosheid beide ouders genoodzaakt zijn uit werken te gaan.

Ook hier kan een koel en overambitieuze opvoedingsklimaat ontstaan, of kan materiële verwenning samengaan met gebrek aan relationele aandacht en begeleiding van de zijde van de ouders (Walgrave, 2002:42).

Geldof (2002) wijst eveneens op de veranderde gezinssituaties gedurende de laatste decennia. Het huwelijk als klassieke institutie heeft afgedaan. Het kerngezin is uiteengevallen. Dit brengt nieuwe risico's met zich mee op gebied van menselijke relaties. *"Een engagement een leven lang wordt in praktijk een engagement een*

liefde lang". Deze evolutie kan niet los worden gezien van de druk die de arbeidsmarkt op een relatie legt (Geldof, 2002:57-60).

Ook politieke omstandigheden hebben hun effect op het gezin en ouderschap. Verhoef (2003:29) denkt hierbij aan de reikwijdte van het zorgstelsel dat afhankelijk is van de financieel-economische omstandigheden waarin het land verkeert. Hoe beter het gaat, hoe meer voorzieningen er zijn. Voorzieningen worden teruggeschroefd als de economie terugvalt.

De aandacht voor de **maatschappelijke achtergronden** van delinquent gedrag is het uitgangspunt van een meer **sociologische onderzoekslijn**. Vertrekkende van de oppervlakkige vaststelling dat jongeren uit **maatschappelijke randgroepen** zeer sterk oververtegenwoordigd zijn in de officieel geregistreerde delinquentie. Deze vaststelling op zich is niet voldoende om er ook een oorzakelijk verband uit af te leiden. Er is trouwens ook een felle discussie geweest over het klassengebonden karakter van jeugddelinquentie.

Nu wordt het bijna niet meer ontkend dat **sociale uitsluiting** een belangrijke voedingsbodem is voor delinquentie, aangehaald door Hagan in Walgrave (2002).

Volgens Wright, naar wie Walgrave (2002) verwijst, bestaat er dan weer geen lineair verband tussen sociale klasse en delinquentie.

"De overproductie van crimineel gedrag bij jongeren is te situeren in de meest maatschappelijk gemarginaliseerde groepen", volgens diverse auteurs in Walgrave (2002:43).

Goedseels echter, vestigt onze aandacht op het gegeven dat onderzoek naar zelfgerapporteerde delinquentie aantoonde dat ongeveer 70% of méér van alle 13- tot 18-jarige jongens jaarlijks minstens één delict pleegt en dat deze delicten ongeveer gelijk gespreid zijn over **alle sociale lagen** (Goedseels, 2002:29).

Van de achtergrondvariabelen lijken geslacht, zittenblijven en onderwijsvorm een doorslaggevende rol te spelen. Jongens begaan beduidend meer delicten dan meisjes, hetgeen ook geldt voor zittenblijvers en de jongeren uit het technisch en beroeps onderwijs. Etnische afkomst is van geen betekenis (Goedseels, 2002:36).

Met onderzoeksresultaten is enige voorzichtigheid op zijn plaats. Zo zou zelfrapportage minder adequaat zijn om ernstigere vormen van delinquentie te meten. Jongeren geven minder gemakkelijk toe een roofoverval te hebben gepleegd of iemand te hebben verkracht. Bovendien reageren **jongeren uit de allerlaagste sociale klassen** om diverse redenen minder betrouwbaar (Goedseels, 2002:36).

Jongerendelinquentie kan ook te maken hebben met het beschikbare **vrijtijdsaanbod**, de fenomenen van verstedelijking, de media.

De opvoedingsonbekwaamheid van ouders is vaak het gevolg van het gevoerde gezinsbeleid of van te hoge sociaal-economische druk.

Volgens Walgrave mogen we aannemen dat persisterende jeugddelinquentie verklaard kan worden door twee groepen van factoren en processen: de ene veeleer individualistisch en microsociaal van aard, en de andere veeleer meso- en macrosociaal van aard georiënteerd.

Zowel **sociale uitsluiting** en de daaruit voortvloeiende maatschappelijke uitzichtloosheid, als neurologische gebaseerde hyperactiviteit, en de daaruit voortvloeiende conflictueuze relaties met de omgeving, of chaotische gezinsregimes, kunnen bijdragen tot het ontstaan van systematische delinquentie.

Wanneer er geen sprake is van sociale uitsluiting, kan delinquent gedrag worden gezien als een **symptoom** van individuele en/of gezinsomstandigheden.

De gevolgen van sociale uitsluiting kunnen van dien aard zijn dat de individuele of gezinsomstandigheden aan belang verliezen; ze worden gezien als gevolgen van de maatschappelijke positie (Walgrave, 2002:43).

2.3.2. Sociaal kapitaal versus crimineel kapitaal

Sociaal kapitaal ontstaat uit het geheel van sociaal gestructureerde **netwerken** en relaties tussen individuen, in families, buurten, scholen,... Dit is van belang voor het opbouwen van kennis, het krijgen van inzichten in waarden en normen, plichten en verwachtingen (Walgrave, 2002:45).

De steun die uit deze netwerken voortvloeit, vervult een belangrijke functie in het oplossen van problemen en heeft een positieve werking op het geestelijk welzijn van mensen (Verhoef, 2003:27).

Hoe groter het sociaal kapitaal, hoe vruchtbaarder het maatschappelijk en sociaal leven kan zijn.

Een aantal gezinnen blijft uitgesloten van dergelijk sociaal gestructureerde netwerken, waardoor ze slechts over een beperkt sociaal kapitaal beschikken (wat vanzelfsprekend een associatie oproept met het begrip 'sociale uitsluiting'). Deze gezinnen zijn zodanig verwikkeld in een elementaire strijd voor het overleven, dat ze niet in staat zijn een sociaal kapitaal op te bouwen, laat staan het aan hun kinderen door te geven.

Het gezin en de school worden gezien als de plaatsen waar dat tekort aan sociaal kapitaal zich wrekt (Walgrave, 2002:45).

De school is dan weer de plaats bij uitstek waar foutlopende socialisering vroegtijdig kan worden ontdekt, maar ook dé plaats van sociale discriminering, waar jongeren maatschappelijk kunnen worden gekwetst (Walgrave, 2002:21).

Mogelijk brengt dit jongeren in een neerwaartse spiraal tot een leven dat zich vooral op straat afspeelt, waar het ontbreekt aan adequate controle en waar ze nieuwe tactieken aanleren om te overleven. Ze leggen er nieuwe sociale relaties en doen kennis en vaardigheden op in functie van het overleven via straatcriminaliteit. In plaats van sociaal kapitaal, bouwen ze aan een **crimineel kapitaal** (Walgrave, 2002:45).

Verhoef (2003:71) wijst ook op het belang van versterking van het ouderschap in de vorm van een stevig sociaal netwerk waar ouders raad kunnen vragen of als steuntje in de rug.

2.3.3. Schoolervaringen

De opvatting dat het gezin en eventueel de leeftijdsgenoten de meest bepalende invloed hebben op het delinquent gedrag van jongeren overheerst volgens Vettenburg. Onderzoek wijst op het **verband tussen een slechte schoolcarrière en het plegen van delicten**. De school kan een activerende invloed hebben, zowel in positieve als in negatieve zin.

De invloed van de school kan dus moeilijk los worden gezien van gezins-, buurt- en peer-invloeden. In de literatuur heeft men het over een mogelijk verband tussen schoolfalen en delinquentie en wordt gesuggereerd dat de schoolvariabelen meer rechtstreeks in causaal verband staan met delinquentie dan gezins- of sociale klassevariabelen.

Walgrave (2002) heeft het over de school als het milieu bij uitstek waar **sociale bindingen** al dan niet tot stand komen (Goris, Walgrave, 2002:59).

Wanneer leerlingen een positieve band ontwikkelen met de school, staan zij veel sterker in hun contacten met de volgende maatschappelijke instellingen zoals arbeidsmarkt, sociale zekerheid en justitie.

Het ontwikkelen van een binding met de school is niet los te zien van de sociale uitgangspositie van de jongere. Kinderen uit sociaal zwakke gezinnen zijn echter minder vertrouwd met verbaal-abstracte denkpatronen, de informele omgangsregels, het taalgebruik. Leerkrachten verwachten minder van hen en stimuleren hen minder, wat leidt tot een lager schoolrendement. De ouders zijn minder vertrouwd met de schoolcultuur en ook zij worden op de school minder positief onthaald, waardoor zij hun kinderen op een minder adequate wijze kunnen begeleiden. Voor kinderen uit de allerlaagste sociale strata is de afstand tussen gezin en school een ware kloof (Walgrave, 2002:46-47).

Nicole Vettenburg (2002) schrijft dat jongeren met negatieve schoolervaringen meer probleemgedrag stellen. De kwaliteit van de schoolervaringen is van invloed op het gedrag van jongeren, is van invloed op de arbeidsmarkt en ook op de gerechtelijke beslissingen. De school ligt waarschijnlijk aan de basis van de loopbaan doorheen alle maatschappelijke instellingen (Goris, Walgrave, 2002:59).

Leerlingen die weinig of geen vriendschap krijgen aangeboden ervaren de leerstof en de klassituatie als minder motiverend. **'Schoolfalers'** riskeren niet alleen de belangrijke sociale bindingen te missen, maar worden meestal ook nog gestigmatiseerd als 'domme' en 'ongedisciplineerde' leerlingen. De afzonderlijke elementen waarop deze leerlingen negatief worden beoordeeld, worden uitgebreid tot de hele persoon van de leerling. De leerkrachten zien hun negatief stereotype inzake de zwakke sociabiliteit van dergelijke kinderen bevestigd. Vettenburg (2002: 64) heeft het hierbij ook over de kwaliteit van de relatie met de leerkracht. De **stigmatiseringsmechanismen** worden op gang gebracht. Op die wijze vervult het schoolsysteem dus een actieve 'criminogene' rol ten aanzien van leerlingen van bepaalde bevolkingsgroepen (Walgrave, 2002:47)

Het is dus duidelijk dat de school, bij sommige leerlingen, een actieve rol speelt in het activeren van de negatieve spiraal van maatschappelijke kwetsbaarheid, die dan weer tot meer systematische delinquentie zou kunnen leiden.

Wanneer de school wordt aangewezen als belangrijke factor in het ontwikkelen van delinquent gedrag, dan houdt dit ook in dat de school een belangrijke preventieve en probleemoplossende taak te vervullen heeft (Goris, Walgrave, 2002:64).

3. Analyse van de beschreven casus

3.1. De sociale context van het gezin

Verdere relevante informatie over het besproken gezin en de sociale context van het gezin werd bevraagd:

3.1.1. Socio-economische situatie van het gezin

Het beschreven gezin is samengesteld uit vader, moeder en de twee tienerzonen. Er zijn geen andere gezinsleden.

Vader werkt heel hard om zijn gezin te kunnen onderhouden. Moeder werkt thuis in het huishouden. De welzijnswerker heeft de indruk dat het gezin wel voldoende heeft, maar zeker niet in luxe leeft.

De communicatie tussen de oudste zoon, Ben, en zijn vader is miniem. De vader schijnt zijn emoties niet te kunnen uiten.

De relatie tussen de moeder en haar beide zoons kan als beter worden omschreven, maar is zeker niet optimaal.

De jongste zoon, Jan, heeft ondertussen de 'slechte gewoonten' van zijn oudere broer, Ben, overgenomen.

Door de problematiek met de oudste zoon, heeft de jongste zoon weinig aandacht gekregen. "Hij was toch een brave jongen, waar we geen last mee hadden," aldus de ouders.

Het criminele gedrag van de jongste zoon, zou een reactie kunnen zijn om de aandacht van de ouders te trekken.

3.1.2. Relatie tussen de ouders

De relatie tussen de echtgenoten schijnt niet optimaal te zijn en zou erg verslechterd zijn mee door de problemen met hun zonen.

Sinds het begin van de problemen met hun oudste zoon Ben, is de vader beginnen drinken. Door het drankmisbruik komt met periodes de relatie met zijn vrouw onder druk te staan.

De moeder, die omschreven wordt als een vrouw met een zwak karakter, kan haar zonen niet de baas. Dit wordt haar door haar man verweten. Op haar beurt verwijt de vrouw haar man dan weer veel te streng te zijn en niet te communiceren met de gezinsleden.

Voor het ontstaan van de problemen met de zonen was de vader niet erg betrokken bij het gezinsleven. Door zijn werk buitenshuis is hij veel afwezig en berust heel het huishouden en de opvoeding op de moeder.

3.1.3. Huisvesting

Het gezin woont in een rijwoning in het centrum van een grensgemeente ten noorden van Antwerpen. De buurt kan als 'normaal' worden omschreven. Het huis heeft een gemiddelde oppervlakte en er zijn drie slaapkamers. Verder is alle basiscomfort die het gezin nodig heeft aanwezig. Het huis wordt heel netjes onderhouden door de moeder.

3.1.4. De school

Bij Ben werden er leermoeilijkheden vastgesteld waardoor hij diende over te stappen naar het Buitengewoon Secundair Onderwijs. Ook zijn gedrag op school laat te wensen over. Hij gedraagt zich agressief ten aanzien van zijn medeleerlingen en de leerkrachten.

Jan heeft geen leermoeilijkheden. Hij volgt beroepsonderwijs, omdat hij graag een vak wil leren.

In verband met deze zaak onderhoudt het welzijnsteam van de PZ Grens regelmatig contact met de school, het C.L.B. en met de sociale dienst van de Jeugdrechtbank.

3.1.5. Steun of stress door de sociale omgeving

Op de vraag of het gezin steun krijgt van bijvoorbeeld familieleden (grootouders) of vrienden en kennissen wordt negatief geantwoord. Het gezin krijgt weinig of geen steun.

Voorals vader schaamt zich voor de problemen met zijn kinderen en wil dat de familie hier zo weinig mogelijk over weet. Verder heeft dit gezin bitter weinig contact met andere familieleden.

Vroeger kreeg het gezin wel steun van vrienden en kennissen, maar na drie jaar van aanslepende problemen wil het gezin er tegenover de buitenwereld niet veel meer over kwijt.

3.1.6. Interactie tussen de gezinsleden

Moeder geeft wel de indruk dat zij het is die de band met de kinderen toch nog wil behouden en trachten te verstevigen. De meeste communicatie verloopt via haar. Vader is vooral streng en kan de moeilijkheden met zijn zonen heel moeilijk verwerken. Hij gaat wel altijd mee op bezoek naar de instelling waar Ben verblijft. Hiermee laat hij toch blijken van goede wil te zijn. De broers hebben niet zo'n goede band met elkaar.

3.1.7. Beperkingen of stoornissen die van invloed kunnen zijn op de opvoeding

Beperkingen in verband met een handicap kan men in dit gezin niet onderkennen.

De bij de kinderen vastgestelde overdreven agressie en de problemen op school bij Ben baren de ouders de nodige kopzorgen.

Het door de welzijnswerker opgemerkte gebrek aan communicatie binnen het gezin heeft mee tot gevolg dat de ouders de kinderen niet de baas zijn. Ze kunnen ze geen structuur bieden tijdens de opvoeding. Een tactiek van belonen en bestraffen wordt niet uitgewerkt tijdens de opvoeding. De ouders lieten hun jongens 'gewoon maar doen', met alle problemen tot gevolg. De zonen komen hun afspraken met de ouders over bijvoorbeeld weggaan niet na. Ze doen gewoon hun zin.

Vermits de moeder niet buitenshuis werkt, is zij steeds aanwezig in het gezin om haar zonen op te vangen. Geen van beide jongens luistert echter naar haar. Zij heeft dus geen enkele vat op de situatie. De jongens komen en gaan wanneer ze willen en moeder weet nooit waar ze zitten of wat ze doen.

De strenge hand van de vader ontbreekt, omdat hij vanwege zijn werk buitenshuis niet vaak thuis is.

Verder kan worden gesteld dat de opvoeding weinig kans op succes heeft doordat beide ouders er een totaal andere opvoedingsstrategie op na houden. Vader is te streng en moeder te toegeeflijk. Dit brengt dan weer conflicten tussen de ouders met zich mee.

De welzijnswerker vermoedt dat de ideeën die de ouders over opvoeding hebben waarschijnlijk voortspruiten uit het eigen opvoedingsverleden.

3.2. Bevorderende omgevingsfactoren

De professionele hulpverlening die, al dan niet gedwongen, op gang is gekomen na de opeenvolgende criminele feiten gepleegd door zoon Ben, kan uiteindelijk worden beschouwd als een stap in de richting van positieve beïnvloeding.

Het gezin met zijn specifieke problematiek wordt nu ook gehoord en begeleid.

3.3. Belemmerende omgevings- en risicofactoren

De problemen waarmee het beschreven gezin te kampen heeft vallen duidelijk onder de noemer van een 'chronisch complex van socio-economische en psychosociale problemen'.

Binnen het gezin heerst er een negatieve sfeer. De moeder slooft zich constant uit in het huishouden en geeft sterk de indruk de opvoeding van haar beide zoons niet aan te kunnen. Deze vrouw weet zich niet gesteund door haar man, die er totaal andere ideeën op na houdt, als het over de opvoeding van de jongens gaat.

De draagkracht van moeder staat onder druk. Zij kan moeilijk het hoofd bieden aan de 'last' van haar taken binnen huishouden en opvoeding.

Door de mank lopende communicatie, de druk die vader ondervindt bij het instaan in het levensonderhoud van het gezin, het drankmisbruik van vader, het drugsgebruik van Ben,... komt het gezin in een negatieve spiraal terecht, wat zich uit in agressie en uiteindelijk leidt tot het plegen van ernstige delicten door de oudste zoon.

Het gezin vindt geen steun in zijn omgeving en staat totaal geïsoleerd met zijn problemen.

De invloed van de opvoeding die beide ouders zelf genoten, speelt naar mijn gevoel duidelijk door in hun eigen opvoedingsstijl. De ouders hebben niet goed geleerd hoe ze structuur én een stimulerend opvoedingsklimaat kunnen bieden voor hun zoon.

3.4. Signalen

Al zeer vroeg in Ben's jeugd is er sprake van gedragingen die als mogelijke signalen voor later delinquent gedrag kunnen worden opgevat.

Ben rookte joints en pleegde zijn eerste delicten reeds op 12 jarige leeftijd. Hij steelt, liegt en begint te spijbelen.

Op school werd hij al op jonge leeftijd als agressief bestempeld.

Ik wil hierbij opmerken dat Ben, als gevolg van leermoeilijkheden en een matige intelligentie niet in het gewone onderwijssysteem kon doorstromen. De problemen die hiermee gepaard zijn gegaan werden mogelijk vertaald in agressief of onaangepast gedrag.

4. Hulpverleningsstrategie aan gezinnen met een hulpverleningsgeschiedenis

Zoals vaak het geval is, is de problematiek in het gevolgde gezin een combinatie van de contextuele-, omgevings-, gezins- en karakteriële factoren van alle actoren die deel uitmaken van het gezinssysteem. Anderzijds kunnen genetische factoren en leerproblemen bij de jongere mee aan de basis liggen van het problematische gedrag. In voorkomende situaties bestaat er ook een verband tussen het disfunctioneren van het gezin en het ontstaan van antisociaal gedrag bij jongeren.

Vanuit het Welzijnsteam van PZ Grens wordt als meest geschikte hulpverlening voor dit gezin gedacht aan een ver doorgedreven begeleiding. Wanneer Ben terug naar huis komt, zal hij zeer strikt moeten worden gevolgd omwille van zijn drugsverslaving.

Het gezin heeft grote nood aan thuisbegeleiding om de nodige vaardigheden aan te leren om structuur te brengen in de gezinstaken én de opvoeding. Er wordt terecht de vraag gesteld of het in deze specifieke situatie hiervoor niet te laat is.

Een goed en blijvend contact tussen het Welzijnsteam én de ouders zullen nodig blijven om vroegtijdig in te kunnen grijpen. Bij crisissituaties is het van belang zo snel mogelijk te kunnen ingrijpen.

Er worden ook regelmatige contacten onderhouden tussen het Welzijnsteam en de hulpverleningsinstanties en instellingen waar de jeugdige delinquent mee wordt geconfronteerd. Ook met de betrokken ouders wordt contact gehouden zodat de evolutie van deze zaak kan worden gevolgd.

4.1. Mogelijke oplossingen voor Ben en zijn familie

Voor Ben lijkt, als gevolg van zijn drugsverslaving, een opname in een afkickcentrum van primordiaal belang. Nadien zal hij nog intensief moeten worden begeleid; het meest aangewezen lijkt mij dit op wekelijkse basis. Naar de toekomst toe en met het oog op 'herstel' zal de begeleiding van Ben ook gericht zijn op verbondenheid; hierbij zal het ganse gezin betrokken worden, alsook de ruimere context zoals de schoolomgeving, de vrijetijdsbesteding en de werksituatie.

De vader zal best zijn drankprobleem aanpakken. De welzijnswerker merkt hierbij op dat de vader het probleem ontkent, waardoor de kans heel klein is dat aan dit probleem wordt gewerkt.

Voor Jan, de jongste zoon, kan een intensieve gezinsbegeleiding waarbij werk wordt gemaakt van het creëren van een huiselijke structuur misschien nog voorkomen dat deze jongen totaal ontspoord zoals zijn broer.

Er kan worden nagegaan of een internaatsplaatsing tot één van de mogelijkheden behoort.

Naar de toekomst toe lijkt het mij opportuun om met het hele gezin samen te gaan werken. Gezinstherapie gebaseerd op de systeemtheorie, waarbij het gezin wordt gezien als een 'sociaal systeem', zou tot de mogelijkheden kunnen behoren. Buiten de eigen problematiek van elk gezinslid afzonderlijk, lijkt het falen van de communicatie, binnen het gecompliceerd proces van constante wisselwerking tussen de gezinsleden, mee aan de basis van de moeilijkheden te liggen.

Beide ouders zouden gebaat zijn met een vorm van individuele begeleiding waarbij zij een beter inzicht krijgen in de eigen problematiek. Door middel van de therapie kunnen zij leren op welke manier hun problemen aan te pakken en leren om met adequate gedragspatronen te reageren op bepaalde situaties die zich voordoen.

4.2. Een greep uit de hulpverlening

Verhoef (2000) zegt dat het ouderlijke besef van verantwoordelijkheid mee aan de basis ligt van de opvoeding en ook de basis voor hulpverlening is.

Wanneer de opvoeding spaak loopt en de hulp van een thuisbegeleider wordt ingeroepen, doet men er best aan zich eerst af te vragen hoe het komt dat de opvoeding stagneert.

Een gebrek aan beschermende omstandigheden, gebrek aan sociale steun, onevenredige zware taaklast en moeizame ouderschapsgroei kunnen zwaar doorwegen op de opvoeding (Verhoef, 2003:30-84).

Er wordt gesteld dat als gevolg van een versnippering van het hulpverleningsaanbod dit ontoereikend wordt bevonden voor gezinnen, ouders en jongeren in meervoudige probleemsituaties. Er is weinig oog voor het geheel en voor de continuïteit van de hulpverlening. De zorg is vaak georganiseerd rond één bepaald werkveld, waarbinnen de hulpverleners alles van die specifieke problematiek weten. Ze weten ook op welke manier ze gezinnen hierbij kunnen ondersteunen. Dit kan leiden tot het verenigen van de levensverhalen en problemen van de hulpvrager tot een verhaal dat wel binnen het aanbod van de eigen instelling past. Een ander struikelblok is dat er buiten het eigen professioneel kader niet wordt stil gestaan en de hulpverlener zou geen oog hebben voor signalen die erop wijzen dat er op andere levensterreinen iets mis is. Verschillende soorten problematiek worden best gelijktijdig aangepakt, zoniet wordt de hulp en ondersteuning op het ene terrein vaak tenietgedaan door problemen op andere terreinen. Een betuttelende houding van de hulpverleners is nefast voor de hulpverlening. Mensen voelen zich dan van in het beginstadium niet serieus genomen, waardoor de kans op een geslaagde hulpverlening afneemt (Doğan, 2000:35-59).

Gezinnen die af te rekenen hebben met meervoudige problematiek, komen ook in contact met een veelheid aan instanties en instellingen, waardoor deze mensen vaak het gevoel hebben door de bomen het bos niet meer te zien (Doğan, 2000:61).

In de literatuur ben ik op enkele interessante projecten gestoten waarvan ik hieronder in het kort enkele belangrijke krijtlijnen wil neerzetten.

'Jeugd-Preventie-Project' en 'Nieuwe Perspectieven' zijn twee Nederlandse projecten die zich richten op jongeren, meer specifiek in de leeftijdsgroep 12 tot 18 jaar. Kenmerkend voor de risicogroep is geregeld schoolverzuim, meer dan eens in contact komen met de politie wegens kleine delicten of probleemgedrag stellen waar de omgeving misschien

niet direct last van heeft, maar dat wijst op mogelijke achterliggende problematiek van de jongere zelf.

Deze projecten hebben als doel het vroegtijdig signaleren van probleemgedrag en hulp bieden aan deze jongeren en/of hun ouders. Hierbij streeft men naar het verkleinen van de draaglast en het vergroten van de draagkracht van de jongere en het gezin waar hij opgroeit. Er wordt ook ingesprongen bij problemen tussen jongere en ouders, want ook opvoedingsondersteuning behoort tot het takenpakket.

Jongeren in meervoudige probleemsituaties wordt een nieuw maatschappelijk perspectief geboden. Dit tracht men te bereiken door hen te motiveren voor school, het vergroten van de stabiliteit binnen het gezin of leefsituatie en te helpen bij een zinvolle vrijetijdsbesteding.

Bij beide projecten speelt de politie een belangrijke rol; deze kan het probleemgedrag vroeg detecteren. Andere organisaties kunnen de politie attenderen op jongeren met problemen enerzijds, anderzijds is de politie zelf de belangrijkste verwijzer naar hulpverleningsinstanties (Doğan, 2000:69-80).

Belangrijk is het stellen van haalbare hulpverleningsdoelen. Hulpverleningsprogramma's sluiten best zoveel mogelijk aan op de leefwereld van ouders en jongeren en bij hun beleving ervan. Verhoef (2003:15) zegt dat de hulpverlener erop moet vertrouwen dat ouders ouders willen zijn en liefde hebben voor hun kind en hem veiligheid willen bieden. Van daaruit kan men handelen door aan te sluiten bij de mogelijkheden van de ouders en de ouders vaardigheden bij te brengen. Ouders kunnen worden begeleid bij het terugblikken naar hun gedrag en hun houding in relatie tot hun kind en hen helpen bij het bijsturen ervan.

De leefsituatie van het gezin wordt in kaart gebracht om zicht te krijgen in de werkelijke behoeften van het gezin en de jongere. De problemen worden bespreekbaar gemaakt. Het gezin wordt deelgenoot van de hulpverlening en er komt een gezamenlijke verantwoordelijkheid tot stand. Hierbij is de eigen inbreng van elk gezinslid essentieel voor het welslagen van de hulpverlening.

Bij de begeleiding van multi-problem gezinnen heeft men best niet enkel aandacht voor de problemen en knelpunten, maar legt men best zoveel mogelijk het accent op de sterke kanten van het gezin, de ouders en de jongere. Dit werkt motiverend. Problemen en knelpunten worden in hun onderlinge samenhang overzichtelijk gemaakt, waardoor aanknopingspunten voor succesvolle begeleiding en hulpverlening aan het licht kunnen komen (Doğan, 2000:125-134).

In het volgende punt kom ik tot **het uitgangspunt van dit werk: 'Hoe een gezin in een meervoudige probleemsituatie begeleiden ter voorkoming van jeugddelinquentie?'** sta ik stil bij de mogelijkheden die er zouden bestaan om preventief te handelen.

5. Preventie

Niemand geraakt van de ene dag op de andere verzeild in zware criminaliteit. Het inzicht in delinquente carrières van jongeren kan ons een aanknopingspunt opleveren voor een preventiebeleid. Al op zeer jeugdige leeftijd, tussen 0 en 12 jaar (zoals beschreven onder het hoofdstuk 'ook aandacht voor jongeren jonger dan 12 jaar'), zijn er al signalen die wijzen op de mogelijke ontwikkeling van later ernstig crimineel gedrag. Het inzicht in deze factoren kunnen ons mogelijkheden bieden om vroegtijdig in te grijpen.

Volgens Ferwerda werd er te veel geïnvesteerd in een repressieve aanpak en zijn de inspanningen in preventief opzicht te beperkt gebleven. Het lijkt hem zinvol om de factoren in kaart te brengen die in de eerste tien levensjaren bepalend zijn voor later delinquent gedrag. Hij stelt dan ook dat: "*Gebrek aan aandacht voor kinderdelinquentie*

betekent overigens dat het preventiebeleid gericht op de oudere groep (adolescenten) het best kan worden omschreven in termen als: dweilen met de kraan open."

De aandacht voor probleemgedragingen op jonge leeftijd is te typeren als een investering in de toekomst. Gedragsveranderingen zijn gemakkelijker teweeg te brengen op jonge leeftijd dan op latere leeftijd.

Een manier van preventie kan erin bestaan de risicofactoren te reduceren en/of de protectieve factoren te stimuleren. Bij multi-problem gezinnen is er echter veelal sprake van een cumulatief effect van deze risico- en remmingsfactoren én stoornissen. Deze gezinnen zijn gebaat bij een integrale aanpak van hun specifieke problemen, aangepast aan de specifieke gezinscontext.

Opvoedingsondersteuning en betere schoolprestaties worden gezien als dé factoren die preventief werken bij het ontwikkelen van antisociaal gedrag. Preventieprojecten hebben als doelstelling de onderwijskansen van kinderen uit multi-problem gezinnen te verbeteren en zijn eveneens gericht op een maximale ontplooiing van het kind.

Hierbij staat de interactie tussen de primaire opvoeder, meestal de moeder en het kind centraal, met specifieke aandacht voor responsiviteit en ontwikkelingsstimulering.

In de literatuur wordt geduid op het belang van het onderrichten van verzorgers en leerkrachten in het observeren van kinderen, in het positief en negatief bekrachtigen van bepaald kindgedrag, in het omgaan met gezinsproblemen.

De kinderen krijgen sociale vaardigheidstrainingen, waarin onder andere wordt geleerd hoe gedragsproblemen, afwijzing door leeftijdsgenoten en omgang met antisociale kinderen te voorkomen.

Verder wordt er gewezen op de binding tussen school en gezin. Er wordt uitgegaan van de veronderstelling dat een sterke binding met de school een remmende werking heeft op delinquent gedrag. Hierbij zou het herkennen van de waarden en normen van de school worden gezien als een protectieve factor (Ferwerda, 1996:22-40).

Hoofdstuk 5 – Een stand van zaken

1. Hoe is de situatie ondertussen?

Evaluatieverslag van januari 2007:

Ben verblijft nu, en dit sinds enkele maanden, in een instelling om van zijn drugsverslaving af te geraken. Hiervoor verbleef hij enkele maanden in de instelling te Everberg.

De ouders brengen hem wekelijks een bezoek en het contact lijkt te zijn verbeterd. Tot op heden zijn er tijdens zijn opname in Everberg geen problemen geweest.

De jongste zoon is na zijn laatste huisarrest niet meer in contact gekomen met de politie en heeft niet meer voor moeilijkheden gezorgd.

Sinds een maand is er geen contact meer met het gezin, maar aangezien er binnenkort terug een driemaandelijks verslag moet worden gemaakt voor de Jeugdrechter, zal het gezin opnieuw worden gecontacteerd om een actuele stand van zaken op te nemen.

Evaluatieverslag van april 2007:

Ben verblijft voor enkele maanden op een boerderij in Frankrijk om deel te nemen aan een werkproject, met als doel greep te krijgen op zijn leven en uiteindelijk maatschappelijk te integreren. Hij maakt het goed.

Met de ouders van Ben en Jan gaat het niet goed. Het koppel gaat definitief uit elkaar. De situatie is zwaar voor de moeder. Zij heeft een poging tot zelfdoding ondernomen en zou een nieuwe relatie hebben, hierdoor wil de vader haar zo snel als mogelijk het huis uit hebben. Financieel zou zij dat niet aankunnen. Jan, de jongste zoon, rookt nog altijd joints.

Het gezin zal verder worden opgevolgd.

2. Wat ging er mogelijk fout tijdens de hulpverlening?

Om een falend of niet helemaal naar behoren draaiend systeem te veranderen of te verbeteren, wordt het beste eerst op zoek gegaan naar wat mogelijk aan de oorsprong ligt van dat falen of mank lopen.

Versnippering van het hulpaanbod en een **gebrek aan coördinatie** in het hulpverleningssysteem worden meer dan eens als één van de oorzaken aangeduid.

Er zou ook te weinig oog zijn voor het **geheel** en de **continuïteit** van de hulpverlening, waardoor er geen globale aanpak is, zeker voor wat betreft de complexe problematiek van gezinnen in een meervoudige probleemsituatie.

3. Een antwoord vanuit de Jeugdhulpverlening: 'Alles op één lijn'

Integrale Jeugdhulp wil een oplossing bieden voor een aantal knelpunten en problematische situaties die de sector kent. Het hulpaanbod is verkokerd (bestaan naast elkaar), onvoldoende afgestemd op elkaar en ondoorzichtig voor de cliënt én de hulpverlener.

In een gesprek met Dhr. Jan De Ridder, beleidsmedewerker en Voorzitter van de regionale stuurgroep van Integrale Jeugdhulp te Antwerpen, werd het volgende verduidelijkt:

Doelstelling is de Jeugdhulpverlening op **één lijn** te krijgen, **vroegtijdig** en snel kunnen inzetten van gepaste hulp, **laagdrempelige** hulpverlening, **vraaggericht** kunnen werken. **Rechtstreekse toegankelijkheid** van de hulpverlening en deze afstemmen op elkaar staan bovenaan het lijstje.

Het toegankelijker maken van de jeugdhulp betekent 'betaalbaar, beschikbaar, begrijpbaar, betrouwbaar, begripvol en bekend' maken.

Het toegankelijk maken betekent ook ouders en jongeren meer 'bevattelijk' informeren over de jeugdhulpverlening.

Tijdens een pilootfase (van 2000 tot 2004), die ondertussen is afgerond, werden in overleg met alle betrokkenen, de theoretische concepten ontwikkeld.

Vragen van jongeren en hun ouders werden opgetekend door de hulpverleners van diverse netwerken. Jongeren en hun ouders kunnen vaak ideeën aanbrengen waar hulpverleners misschien niet eens bij stilstaan. Hun opmerkingen, knelpunten én verwachtingen over de jeugdhulpverlening werden op deze manier in kaart gebracht en 'vertaald' voor de hulpverleners.

Ouders kregen tijdens het overleg de kans om mee te denken samen met de andere betrokkenen waaronder ervaringsdeskundigen in de armoede, leden van allochtone gemeenschappen, begeleiders uit het onderwijs,...

Dit resulteerde uiteindelijk in twee decreten waarin de structuren en de regelgeving worden beschreven (www.jeugdhulp.vlaanderen.be).

Het verder uitwerken van '**Crisisjeugdhulp**' staat op dit ogenblik hoog op de agenda. Bedoeling is om nog dit jaar ('voor de zomer' dixit Jan De Ridder), een operationeel hulpprogramma uit te bouwen waarin **crisispermanentie**- en **interventie** en indien nodig **crisisbegeleiding** en **-opvang** naadloos op elkaar aansluiten.

Crisisjeugdhulp is echter geen losstaand gegeven maar blijft verbonden en ingebed in het geheel van de Integrale Jeugdhulp.

Volgende opdrachten behoren tot Crisisjeugdhulp:

- een centraal en permanent crisismeldpunt;
- ambulante of mobiele crisisinterventie: een aanbod van onmiddellijke en kortdurende stressverlagende interventies;
- ambulante of mobiele crisisbegeleiding: een begeleidingsaanbod aan huis of in een jeugdhulpvoorziening
- crisisopvang: een aanbod van verblijf.

Voor het uitwerken van crisisbegeleiding in het programma van 'Crisisjeugdhulp' werd het programma van 'crisisbegeleiding' van 'Families First' gebruikt.

Het Jeugdhulpsysteem zal permanent geëvalueerd worden en indien nodig bijgestuurd.

4. Besluit

'Hoe een gezin in een meervoudige probleemsituatie begeleiden ter voorkoming van jeugddelinquentie?'

Op de vraag of de ernstige problematiek in de uitgewerkte casus had kunnen worden voorkomen, kan alleen louter hypothetisch geantwoord worden, ook dan zelfs zullen de meningen hierover verschillen.

Er is niet genoeg bekend over de voorgeschiedenis van het beschreven gezin. Tal van vragen bleven onbeantwoord tijdens het uitwerken van deze casus, dit in het kader van

de bescherming van de privacy én doordat meerdere hulpverleningsinstanties zich met het gezin bezig houden.

Vertoonde Ben ook op jonge leeftijd al tekenen van agressief of 'ander' gedrag? Werd er eerder al hulp ingeroepen? Welke signalen werden er mogelijk op school opgevangen?...

Wel is het duidelijk dat de meervoudige probleemsituatie veel complexer bleek te zijn dan bij aanvang werd gedacht.

Gezien het vraaggerichte en vrijwillige karakter van de hulpverlening meen ik te mogen concluderen dat er door deze ouders (veel te) laat hulp werd ingeroepen voor de ernstige problemen met hun oudste zoon.

Het aanspreken van de politie, als autoriteit, lijkt dan weer in de lijn te liggen van het stugge, autoritaire en weinig communicatieve karakter van de vader. Er kan worden gesteld dat dit gezin de stap naar hulpverlening te hoogdrempelig vindt of niet op de hoogte is van andere mogelijke wegen. De reguliere hulpverlening communiceert duidelijk in een andere 'taal' dan binnen dit gezin gebruikelijk is. Gevoelens van trots en het niet willen toegeven dat er problemen zijn en/of het terugschrikken voor inmenging of bemoeienis van derden kunnen mee als oorzaak worden aangewezen van het laten aanslepen van de moeilijkheden.

Ik kan mij verder niet van de indruk ontdoen dat het gezin, na het totaal ontsporen van het gedrag van Ben, in een soort kluwen terecht kwam van diverse vormen van hulpverlening. Dit met één vaste constante: het Welzijnsteam van Politie Zone Grens, als een aanklampende instantie.

Het feit dat 'Crisisjeugdhulp' van Integrale Jeugdhulp weldra in de startblokken staat kan alleen maar worden toegejuicht.

Het beter bekend en toegankelijker maken van Integrale Jeugdhulp kan voor andere gezinnen in moeilijkheden waarschijnlijk wél het verschil maken.

Een goede coördinatie tussen een contactpersoon, die als mediator fungeert en de verschillende hulpverleningsinstanties is onmisbaar.

Eveneens van groot belang is het vroegtijdig detecteren van signalen bij jonge kinderen die mogelijk kunnen wijzen in de richting van toekomstig antisociaal gedrag.

Om de kansen op een succesvolle hulpverlening te vergroten, lijkt het mij noodzakelijk 'het gezin' ook te blijven begeleiden wanneer het weer beter gaat. Dit om de draagkracht van de ouders en het gezin te vergroten, vanuit de in het gezin aanwezige positieve eigenschappen.

Gezien de uniciteit van elk gezin, met haar eigen unieke manier van 'zijn' en met haar specifieke problemen en eigenaardigheden, geloof ik dat met een vroegtijdige, degelijke en adequate begeleiding voor vele gezinnen ernstige ontsporing kan worden voorkomen.

Hoofdstuk 6 – Evaluatie van het eindwerk

Het is niet eenvoudig het eigen werk te evalueren...

Gedurende de periode waarin ik met dit eindwerk bezig ben geweest, zijn de spanningen vaak héél hoog opgelopen in mijn eigen gezin.

Dit heeft te maken met de capriolen van mijn tienerzoon die zich volop in de ontwikkelingsfase van de jonge adolescent bevindt en experimenteert met verschillende sociale rollen. Gedurende deze periode kwam hij zelfs in aanraking met de politie en werd beschuldigd van 'opzettelijke brandstichting'.

Hij maakt mij het verwijt dat, door het schrijven van dit werk, ik hem ook als een 'probleemjongere' beschouw.

Mede door het zeer brede cursusaanbod aan het Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen heb ik geleerd om zo min mogelijk oordelend naar mensen te kijken. Ik heb geleerd om naar verhalen te luisteren, niet alleen vanuit mijn persoonlijke ervaring, maar ook door me te verplaatsen in de wereld van de andere. Dit steeds met een open geest.

Toch had ik van bij de aanvang van dit werk héél sterk het gevoel dat je jongeren en hun ouders daadwerkelijk kan helpen en daardoor ook bij een grote groep jongeren delinquentgedrag kan voorkomen. Ik geloof dit trouwens nog steeds.

In mijn eerste gesprek met de politie werd mij, zonder er doekjes om te winden, gezegd dat jeugdcriminaliteit niet kan worden voorkomen. Ik was enigszins gechoqueerd door deze uitspraak.

In de casus die ik voor dit werk heb gebruikt is het mij echter duidelijk geworden dat mijn uitgangspunt, dat je criminaliteit door jongeren kan voorkomen, zeker niet voor iedereen geldt.

Dit gezin heeft redelijk veel hulp gekregen via allerlei kanalen. Ik was ook zeer verbaasd vast te stellen dat het gezin met zoveel verschillende organisaties reeds in contact was gekomen. Ik denk dat deze mensen, door de ernst van hun problematiek en de diverse vormen van hulpverlening door de verschillende soorten hulpverlening totaal geen overzicht meer hadden over hun situatie. Zij bevonden zich in drijfzand en hoe meer je dan spartelt, hoe sneller je wegzinkt.

Toch bleef ik gedurende een groot deel van dit werk ervan overtuigd dat door middel van de juiste intensieve begeleiding van dit gezin én door intensieve gezinstherapie er nog een redelijke kans was geweest op herstel.

Niet alleen de juiste begeleiding is van belang, maar misschien nog belangrijker is dat de diverse vormen van hulpverlening beter op elkaar worden afgestemd en gecoördineerd door één centrale dienst of begeleider. Dit zijn vaststellingen die ik ook tijdens het literatuuronderzoek bevestigd zag worden.

Het verloop van dit gezinsverhaal wijst dus nog maar eens op de hardnekkige problematiek van 'het multi-probleem gezin'.

Het feit dat de moeder, gedurende het schrijven van dit werk, een buitenechtelijke relatie had aangeknoopt, kwam pas tijdens het laatste evaluatieverslag aan het licht.

Om even een sprongetje te maken en terug te komen tot mijn beginstelling én de stelling die de politie inneemt, wil ik nog vermelden dat ik mij niet van de indruk kan ontdoen, dat ik (en dit ongewild) het multi-probleem gezin een zekere vorm van stigma heb opgelegd. Het lijkt er op deze manier op dat multi-probleem gezinnen een broeihaard zijn voor jonge delinquenten. Niets is echter minder waar! Door de problematiek in deze

gezinnen werken de risicofactoren inderdaad versterkend op elkaar in. Dit neemt echter niet weg dat delinquente jongeren ook in gezinnen voorkomen waar er geen sprake is van meervoudige probleemsituaties.

Deze vaststelling noopt mij om in de toekomst, mijn denken door middel van kritische reflectie, nauwgezet te evalueren en indien nodig bij te sturen.

Ik ben mij er heel erg van bewust dat de 'tienerkuren' van mijn zoon voor een groot deel mijn denkpatronen tijdens dit werk gekleurd hebben. Ik heb hierdoor geleerd dat je als professionele hulpverlener ook in een situatie met dezelfde problematiek zou kunnen terecht komen en dat je er dan verstandig aandoet om dit bespreekbaar te maken met je collega's.

In je eigen ouder – kind relatie is het heel moeilijk (zelfs onmogelijk) om de nodige afstand te nemen om de situatie objectief te overzien. Je bent emotioneel betrokken. In een hulpverleningsrelatie behoud je een gezond evenwicht tussen nabijheid en afstand, wat nodig is om een hulpverleningsstrategie te kunnen ontwikkelen.

Tijdens het bestuderen van de aan mij toevertrouwde casus was er wel de afstand die er nodig was om een situatie op een objectieve manier uit te werken.

De in kaart gebrachte 'knelpunten' van de hulpverlening werden bevestigd door verschillende auteurs.

Voor zover ik over de gegevens en achtergrondinformatie beschikte denk ik mij een redelijk beeld te hebben gevormd van het gezin en de problemen.

De hulpverleningsstrategieën die ik heb beschreven zijn naar mijn gevoel zeer zinvol. Ik was zeer blij verrast om te mogen vaststellen dat 'Crisisjeugdhulp' (zoals vermeld in hoofdstuk 5) gebruik heeft gemaakt van het programma van 'Families First'. Bij het doornemen van de literatuur heb ik zelf enorme sympathie gevoeld voor de beschreven manier van werken.

In de loop van dit jaar is het voor mezelf duidelijk geworden dat ik graag met gezinnen wil werken. Ondanks het feit dat het hele gebeuren thuis mijn overpeinzingen over mijn professionele toekomst doorkruist, denk ik toch recht in mijn schoenen te kunnen staan en mensen op een neutrale en eerlijke manier te kunnen begeleiden en te ondersteunen waar nodig. Vanzelfsprekend heb ik nog een hele weg af te leggen en zal ik waar nodig nog bijkomende vorming moeten genieten en ervaring opdoen.

Het is m.i. niet omdat je op een bepaald moment in je leven tegen een berg moeilijkheden aankijkt, dat je daardoor er niet in zou slagen om je vooropgestelde doelen te bereiken. In tegendeel zelfs. Ik meen zelfs dat ik er alleen maar sterker door word.

Mee door het schrijven van dit eindwerk werd ik gevraagd door de Welzijnsraad om mee te werken aan het project 'Jeugdadviseurs' en om te onderzoeken of er nood is aan 'Opvoedingsondersteuning' in onze gemeente.

Hoe het verder zal verlopen met 'mijn gezin' dat het onderwerp vormt van dit werk zal ik niet meer te weten komen.

Voor mij is het contact via het welzijnsteam van de politie afgelopen sinds april 2007.

Ik betreur het ten eerste dat deze casus een eerder dramatische wending heeft genomen. Er rest mij nu nog alleen te hopen dat beide jongens uiteindelijk toch hun weg zullen vinden.

Bibliografie

DOĞAN, G., A., VAN DIJCKE, L., TERPSTRA (2000) *Wie zijn er 'moeilijk bereikbaar'? Aanknopingspunten voor ondersteuning en begeleiding van 'moeilijk bereikbare' gezinnen en jongeren.* Utrecht, NIZW Uitgeverij.

Ferwerda, H., J. Jakobs en B. Beke (1996) *Signalen voor toekomstig crimineel gedrag. Een onderzoek naar de signaalwaarde van kinderdelinquentie en probleemgedrag op basis van casestudies van ernstig criminele jongeren. Een onderzoek in opdracht van de Dienst Preventie, Jeugdbescherming en Reclassering van het Ministerie van Justitie en het Projectteam Overvalcriminaliteit.*

GHESQUIERE, P. (1993) *Multi-problem gezinnen. Problematische hulpverleningssituaties in perspectief.* Leuven, Apeldoorn, Garant.

GORIS, P., L., WALGRAVE (red.) (2002) *Van kattenkwaad en erger. Actuele thema's uit de jeugdcriminaliteit.* Leuven, Apeldoorn, Garant.

VERHOEF, T., S., EHLERS (2003) *Praktische pedagogische gezinsbegeleiding. Methodiek voor opvoedingsondersteuning.* Baarn, HBuitgevers.

GRIETENS, H., J., VANDERFAEILLIE, W., HELLINCKX, W., RUIJSSENAARS (red) (2005) *Handboek orthopedagogische hulpverlening 1. Een orthopedagogisch perspectief op kinderen en jongeren met problemen.* Leuven, Voorburg, Acco.

WALGRAVE, L. (ed) (1996) *Confronterende jongeren.* Leuven, Universitaire Pers.

PEETERS, J. (2004) *Moeilijke adolescenten.* Antwerpen, Apeldoorn, Garant.

GELDOLF, D. (2002) *Niet meer maar beter. Over zelfbeperking in de risicomaatschappij.* Leuven, Leusden, Acco.

VANDEMEULEBROECKE, L., H., VAN CROMBRUGGE, J., GERRIS (2001) *Gezinspedagogiek. Deel 1. Actuele thema's in onderzoek en praktijk.* Leuven, Apeldoorn, Garant.

VAN RANST, N. (2003) *Genetische Psychologie*, niet-gepubliceerde cursus 1ste jaar Gezinswetenschappen , Schaarbeek, HIG.

INTEGRALE JEUGDHULP (2007) <http://www.jeugdhulp.vlaanderen.be>

INTEGRALE JEUGDHULP, DRAAIBOEK CRISISJEUGDHULP (2007)

http://www.jeugdhulp.vlaanderen.be/11_antwerpen/definitieve_documenten/cj-draaiboek.pdf